

Εταιρία Αρχαία του Κράτους
Γραμμάτεια Γ.Α.Α. Έργο

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Σχολή Κλασικών & Ανθρωπιστικών Σπουδών
Δήμος Αλεξανδρούπολης

Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο
**Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών
στην τέχνη (1923-2023)**

17 • 18 • 19 Νοεμβρίου 2023
Αλεξανδρούπολη, Νομαρχείο

Περιλήψεις Ανακοινώσεων

Επιμέλεια: Θ. Β. Κούγκουλος - Μ. Γ. Βαρβούνης

Κομοτηνή 2023

*Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών
στην τέχνη (1923-2023)*

Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο

Περιλήψεις Ανακοινώσεων

Επιμέλεια:

Θ. Β. Κούγκουλος – Μ. Γ. Βαρβούνης

Περιλήψεις των ανακοινώσεων
του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου

Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών στην τέχνη (1923-2023)

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών
Αλεξανδρούπολη, 17-19 Νοεμβρίου 2023

Οι περιλήψεις των ανακοινώσεων και τα βιογραφικά των ομιλητών ακολουθούν
τα κείμενα που έστειλαν οι ίδιοι οι σύνεδροι.

© Συλλογική έκδοση – Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρω-
πολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας
Παναγή Τσαλδάρη 1, 69100 Κομοτηνή
25310-39377 | <https://www.he.duth.gr/el/node/848>
lafsaheduth@gmail.com

Επιμέλεια: Θανάσης Β. Κούγκουλος & Μανόλης Γ. Βαρβούνης
Σχεδιασμός έκδοσης:
Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

ISBN E-BOOK 978-618-86778-0-7

**Democritus University of Thrace
School of Classics & Humanities**

Municipality of Alexandroupoli

***The Greek-Turkish population exchange
in Art (1923-2023)***

International Scientific Conference

(Alexandroupoli, 17-19 November 2023)

Abstracts

Edited by

Th. V. Kougkoulos – M. G. Varvounis

**Komotini
2023**

**Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών**

Δήμος Αλεξανδρούπολης

***Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών
στην τέχνη (1923-2023)***

Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο

(Αλεξανδρούπολη, 17-19 Νοεμβρίου 2023)

Περιλήψεις Ανακοινώσεων

Επιμέλεια:

Θ. Β. Κούγκουλος – Μ. Γ. Βαρβούνης

**Κομοτηνή
2023**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οργανωτική Επιτροπή.....	13
Επιστημονική Επιτροπή.....	14

Ενότητες Ανακοινώσεων

I. Νέα Ελληνική Λογοτεχνία.....	17
II. Τουρκική Λογοτεχνία.....	35
III. Συγκριτική Γραμματολογία.....	57
IV. Παιδική Λογοτεχνία.....	73
V. Graphic Novel.....	79
VI. Κινηματογράφος.....	87
VII. Μουσεία & Εκθέσεις.....	97
VIII. Λαογραφία & Κοινωνική Ανθρωπολογία	113
IX. Φορητές εικόνες και ιερά κειμήλια.....	125
Κατάλογος Συνέδρων	135
Φωτογραφίες της οθωμανικής Αλεξανδρούπολης.....	141

Οργανωτική Επιτροπή

Πρόεδρος:

Μ. Γ. Βαρβούνης, Κοσμήτορας Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ.

Γραμματέας: Θανάσης Β. Κούγκουλος, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Μέλη:

Γρηγόριος Παπαγιάννης, Πρόεδρος Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Ηλίας Πετρόπουλος, Πρόεδρος Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών Δ.Π.Θ

Γεώργιος Τσιγάρας, Πρόεδρος Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Κυριάκος Σγουρόπουλος, Ε.ΔΙ.Π. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Επιστημονική Επιτροπή

Πρόεδρος:

Μ. Γ. Βαρβούνης, Κοσμήτορας Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ.

Γραμματέας: Θανάσης Β. Κούγκουλος, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Μέλη:

Κωνσταντίνος Δανόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Damla Demirözü, Καθηγήτρια του Τμήματος Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου İstanbul

Βασιλική Κράββα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Αικατερίνη Μάρκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Χριστίνα Μάρκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών Δ.Π.Θ.

Νικόλαος Μαυρέλος, Καθηγητής Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Νάντια Μαχά, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Χαρίλαος Μιχαλόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Άγγελος Παληκίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Γεώργιος Σαλακίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών Δ.Π.Θ.

Şehnaz Şimşek Şişmanoğlu, Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Kadir Has, İstanbul.

Γεώργιος Τσιγάρας, Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Πρόσφυγες στην Αλεξανδρούπολη. Γενικά Αρχεία του Κράτους – Τμήμα Έβρου – Φωτογραφική Συλλογή Γ. Παναγιώτου.

Πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη στο λιμάνι της
Αλεξανδρούπολης. Γενικά Αρχεία του Κράτους – Τμήμα Έβρου –
Φωτογραφική Συλλογή Γ. Παναγιώτου.

Νέα Ελληνική Λογοτεχνία

Πρόσφυγες στην Αλεξανδρούπολη. Γενικά Αρχεία του Κράτους – Τμήμα Έβρου – Φωτογραφική Συλλογή Γ. Παναγιώτου.

Μαρία Ακριτίδου

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια

Τμήμα Φιλολογίας Α.Π.Θ.

Επιστημονική συνεργάτιδα Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας

Εκπαιδευτικός

«διώξαμε ανθρώπους του τόπου μας και μας ήρθαν ξένα συνήθια»: ξαναδιαβάζοντας το Χρονικό μιας πολιτείας του Π. Πρεβελάκη ως λογοτεχνία της Ανταλλαγής

Είναι γνωστό πως στη νεοελληνική ιστορική κουλτούρα η Ανταλλαγή νοσηματοδοτήθηκε, αναπόφευκτα, μέσα από το πρίσμα ενός εθνικού τραύματος, του τραύματος δηλαδή της ήττας της Μικρασιατικής Καταστροφής. Έτσι, ο υποχρεωτικός εκτοπισμός των μουσουλμάνων πολιτών από την Ελλάδα δεν επενδύθηκε συμβολικά ως τραυματική «έξοδος» στο εθνικό αφήγημα. Οι σποραδικές αφηγήσεις της βιωμένης μνήμης της «εξόδου» των μουσουλμάνων συνοίκων στη λογοτεχνία του Μεσοπολέμου δεν υπήρξαν αρκετές για να συγκροτήσουν μια μνημονική παράδοση. Ωστόσο, από τη σκοπιά του 21ου αιώνα πια, νέες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις ανασηματοδοτούν το πολιτισμικό αυτό τραύμα από μια μεταεθνική σκοπιά και αποδίδουν ορατότητα στις μνήμες των ανταλλάξιμων της άλλης όχθης. Στο νέο αυτό ιστορικό λεξιλόγιο ανήκουν χαρακτηρισμοί όπως «αόρατες πόλεις» και «πόλεις των φαντασμάτων», που κατακτούν την ιστορική φαντασία και υποδηλώνουν πως η απουσία των μουσουλμάνων συμπολιτών κατανοείται πια ως οικεία απώλεια. Σε αυτό το πλαίσιο, με αφετηρία τις νέες ιστοριογραφικές και μνημονικές διεργασίες, ανακαλύπτονται, ανακαλούνται ή διαβάζονται εκ νέου μεσοπολεμικά κείμενα, όπως η νουβέλα του Παντελή Πρεβελάκη *Το Χρονικό μιας πολιτείας* (1938 – μεταφρασμένη στα τουρκικά το 1997 ως *Girit'te Bir Şehrin Hikayesi* = Η ιστορία μιας πόλης στην Κρήτη / Το χρονικό μιας πολιτείας στην Κρήτη).

Η ανακοίνωση θα κινηθεί σε δύο άξονες. Αφενός, θα διερευνηθούν οι τρόποι συνομιλίας της «μυθιστορίας» του Πρεβελάκη με άλλα (λογοτεχνικά και μη) κείμενα του καιρού και του τόπου της, για παράδειγμα με την ολιγοσέλιδη μελέτη του Κ. Φουρναράκη, *Τουρκοκρήτες* (1929), ένα κείμενο δημοσιευμένο στα χρόνια αμέσως μετά την Ανταλλαγή. Αφετέρου, θα εξεταστεί η μετέπειτα πρόσληψη του Χρονικού από τη νεοελληνική κριτική και τη νεοελληνική λογοτεχνία. Οι διαφορετικές αναγνώσεις του — λ.χ. στα μυθιστορήματα *Βουκέφαλοι* (1991) του Α. Νενεδάκη και

Αθώοι και Φταίχτες (2004) της Μ. Δούκα — είναι ενδεικτικές για τις αφηγηματικές αναδιατάξεις της πολιτισμικής μνήμης της Ανταλλαγής.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Μαρία Ακριτίδου σπούδασε νεοελληνική φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, όπου πραγματοποίησε και μεταπτυχιακές σπουδές στη θεωρία της λογοτεχνίας, τη μεταφρασεολογία και τις νεοελληνικές σπουδές. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη διαπλοκή ιστορίας και μυθοπλασίας στη νεοελληνική λογοτεχνία, την πολιτισμική ιστορία, την ιστορία και θεωρία της εκδοτικής καθώς και σε ζητήματα ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών (με έμφαση στην ψηφιακή εκδοτική). Το 2018 υποστήριξε τη διδακτορική διατριβή της στην Έδρα Νεοελληνικών Σπουδών του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου (FU Berlin) (αναθεωρημένη έκδοση: *Όψεις του παρελθόντος του νέου ελληνισμού στο σύγχρονο νεοελληνικό μυθιστόρημα. Αφηγηματική τροπικότητα και ιστορική ποιητική*, Βερολίνο: CeMoG / Edition Romiosini, 2019). Εκπονεί μεταδιδακτορική έρευνα στο Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ (2022-2023) με θέμα «Ψηφιακή φιλολογική έκδοση της ποιητικής συλλογής *Μνημόσυνα* του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη: δοκιμή μεθοδολογίας». Έχει διδάξει νεοελληνική λογοτεχνία, ψηφιακή νεοελληνική φιλολογία καθώς και υφολογία μετάφρασης/διερμηνείας σε μεταπτυχιακά προγράμματα του Α.Π.Θ. και του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου. Ως εκπαιδευτικός, υπηρετεί με απόσπαση σε θέση επιστημονικού συνεργάτη στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, με κύριο αντικείμενο ψηφιακά σώματα λογοτεχνικών κειμένων, εργαλεία ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών και ψηφιακά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Εργογραφία: <https://orcid.org/0000-0003-3406-315X>

Suat Baran

Υποψήφιος Διδάκτωρ
Τμήμα Τουρκικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
Πανεπιστήμιο Boğaziçi, İstanbul

Πώς αρχίζει η φυγή των Ελλήνων από την Κιουτάχεια; Ένας συναισθηματικός οδοιπόρος από τη Μικρασιατική Καταστροφή

Ο τουρκόφωνος ελληνικός πληθυσμός της Κιουτάχειας έχει μελετηθεί πολύ λίγο σε σχέση με άλλες πτυχές του μικρασιατικού ζητήματος. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε πολλούς λόγους, ένας εκ των οποίων είναι ο μικρός αριθμός των Ελλήνων της Κιουτάχειας και η έλλειψη γραπτών μαρτυριών από τους ίδιους τους κατοίκους. Στην ανακοίνωσή μας, με βάση ορισμένες πηγές, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε μια λεπτομέρεια, μια συγκεκριμένη στιγμή των Ελλήνων της Κιουτάχειας, προκειμένου να κατανοήσουμε πόσο τραγική είναι η εμπειρία τους. Ασχολούμαστε με το πώς προσλαμβάνουν την είδηση ότι πρέπει να εγκαταλείψουν την πόλη και να απομακρυνθούν, χωρίς να γνωρίζουν ακόμη ότι έμελλε να φύγουν για πάντα. Επικεντρωνόμαστε σε αυτήν τη μοναδική στιγμή μέσα από διάφορες γραπτές προσωπικές αφηγήσεις, όπως τα βιβλία *Μπιζίμ Κιουτάχεια* της Φούλης Καραγαβριηλίδου, *Στο σταυροδρόμι δύο πατρίδων* της Δωροθέας Γαβριήλογλου και *Από την Ανατολή στη Δύση* της Κυριακής Δασκαλοπούλου. Ανατρέχοντας σε αυτά τα στοιχεία για την έναρξη της φυγής, θα χρησιμοποιήσουμε τη θεωρητική προσέγγιση του Marc Nichanian για τη λογοτεχνία καταστροφής, σε συνδυασμό με τις σύγχρονες θεωρίες του τραύματος προκειμένου να αποκτήσουμε μια σαφή εικόνα της στιγμής, του πώς δηλαδή οι Ρωμιοί λαμβάνουν την εντολή ή τα νέα να εγκαταλείψουν την Κιουτάχεια.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Suat Baran γεννήθηκε στην Τουρκία το 1986. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο İstanbul (İstanbul Üniversitesi) νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία, απ' όπου έλαβε πτυχίο το 2008. Στο Πανεπιστήμιο Yıldız Teknik (Yıldız Teknik Üniversitesi), ολοκλήρωσε το δεύτερο προπτυχιακό του πρόγραμμα στην αγγλική γλώσσα το 2015. Στο Πανεπιστήμιο Bilgi (İstanbul Bilgi Üniversitesi) απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο στον Τομέα των Πολιτισμικών Σπουδών το 2014. Είναι υποψήφιος διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο Boğaziçi (Boğaziçi Üniversitesi) στον Τομέα της Τουρκικής Λογοτεχνίας. Εργογραφία:

<https://bogaziciuniversity.academia.edu/SuatBaran>

Κωνσταντίνα-Αϊσέ Γιλμάζ

Υποψήφια Διδάκτωρ

Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Η πρόσληψη της ανταλλαγής πληθυσμών του 1922 μέσα από την σύγχρονη διηγηματογραφία

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η μελέτη και η ερμηνεία ορισμένων διηγημάτων από την συλλογή *1992-2022: ξεριζωμός και προσφυγιά* (2022), που περιλαμβάνει έντεκα διηγήματα του λογοτεχνικού διαγωνισμού «PEN Greece». Έναυσμα για αυτή την εισήγηση αποτέλεσαν πρώτον η αφηγηματική πρωτοτυπία και ιδιαιτερότητα μερικών από τα διηγήματα και δεύτερον το γεγονός ότι αρκετά από αυτά είναι τοποθετημένα στο σήμερα, πραγματεύονται σύγχρονα φαινόμενα προσφυγιάς, συνδέοντάς τα με την ανταλλαγή πληθυσμών του 1922, με αποτέλεσμα την πρόσληψη της προσφυγιάς και των συνεπειών της ως ενός καθολικού και πανανθρώπινου φαινομένου. Υπό αυτό το πρίσμα θα εξετάσουμε το κατά πόσο η αφήγηση γύρω από την (εκατέρωθεν) προσφυγιά του 1922 έχει ομοιότητες με την αφήγηση για αντίστοιχες σύγχρονες καταστάσεις, όπως για παράδειγμα οι προσφυγικές ροές από την Συρία. Ακόμα θίγονται θέματα όπως η τεχνολογική πρόοδος στο απώτερο μέλλον, η (μετα)μοντέρνα τέχνη και η σχέση της με την ιστορία και οι σχέσεις των προσφύγων με τους γηγενείς· θέματα που όλα οδηγούν στο ερώτημα σχετικά με την ιστορική μνήμη και την διατήρησή της ανά τα χρόνια, πώς θέλουμε (ή όχι) αυτή να λειτουργεί. Το επόμενο ερώτημά μας είναι πώς αυτό επιτυγχάνεται αφηγηματικά, μέσω της μη γραμμικής αφήγησης, του αποσπάσματος, της χρήσης επιστολών ως τεκμηρίων, του μονολόγου κ.ά., και πώς όλοι αυτοί οι τρόποι συντελούν στην ανάδειξη του διαχρονικού τραύματος της προσφυγιάς και του ξεριζωμού.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Κωνσταντίνα-Αϊσέ Γιλμάζ έχει τελειώσει το Τμήμα Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και εργάζεται ως φιλόλογος στην ιδιωτική εκπαίδευση. Ακόμα, ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Κοραής», στο Τμήμα Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α., με αντικείμενο τη νεοελληνική φιλολογία, στο οποίο εκπόνησε διπλωματική εργασία αναφορικά με τις όψεις της σεξουαλικότητας στην πεζογραφία του Θανάση Βαλτινού. Είναι υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α., στον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας. Ακόμα είναι προπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α.

Μαρία Μαργαρίτη

Διδάκτωρ

Τμήμα Γεωγραφίας

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

***Η Ανταλλαγή των πληθυσμών του 1923
στη λογοτεχνία του Ηλία Βενέζη***

Η Μικρασιατική Καταστροφή υπήρξε ένα τραυματικό γεγονός για τον ελληνικό λαό ώστε να αποτυπωθεί στη λογοτεχνία των σύγχρονων και μεταγενέστερων συγγραφέων, οι περισσότεροι εκ των οποίων υπήρξαν οι ίδιοι πρόσφυγες και, επομένως, αυτόπτες μάρτυρες των όσων εξιστορούσαν. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ηλία Βενέζη και των μυθιστορημάτων που έγραψε με θέμα τη Μικρασία. Η άτυπη τριλογία του περιλαμβάνει τα έργα *Το Νούμερο 31328* (1931), *Γαλήνη* (1939) και *Αιολική Γη* (1943). Στο πρώτο καταγράφει την εμπειρία του από τα τάγματα εργασίας, στα οποία αιχμαλωτίστηκε στην ηλικία των 18 ετών και όπου παρέμεινε για 14 μήνες προτού αφεθεί ελεύθερος βιώνοντας κακουχίες και ταπεινώσεις. Στη *Γαλήνη* εξιστορεί τις προσπάθειες των Μικρασιατών προσφύγων να ριζώσουν στην Ελλάδα, τη νέα τους πατρίδα, ενώ στην *Αιολική Γη* περιγράφει ως επί το πλείστον τον ευτυχισμένο βίο των Μικρασιατών πριν τα οδυνηρά γεγονότα του 1922. Έτσι, ο Βενέζης καταπιάνεται με όλες τις πτυχές του μικρασιατικού ζητήματος, από την εξιστόρηση των βιαιοτήτων των εμπόλεμων πλευρών και τη δυσκολία της προσφυγιάς μέχρι την νοσταλγία της ζωής στην προσφιλή χαμένη πατρίδα. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται η ανάλυση της οπτικής του Ηλία Βενέζη στο ζήτημα της Μικρασιατικής Καταστροφής βάσει των αναπαραστάσεων στα λογοτεχνικά του έργα σε συνάρτηση με τις αναφορές του στο σχετικό δοκιμιακό του έργο.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Μαρία Μαργαρίτη είναι απόφοιτος του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ. και του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Έχει λάβει μεταπτυχιακούς τίτλους από το ΠΜΣ «Ανθρωπογεωγραφία, ανάπτυξη και σχεδιασμός του χώρου» και από το ΠΜΣ «Πολιτισμική Πληροφορική και Επικοινωνία» (κατεύθυνση: Παραγωγή Ταινιών Ντοκιμαντέρ). Είναι, επίσης, διδάκτωρ του Τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (κατεύθυνση Ανθρωπογεωγραφία). Η διδακτορική της διατριβή έχει τίτλο *Λογοτεχνική Γεωγραφία: Αναπαραστάσεις της Λέσβου σε έργα του Στράτη Μυριβήλη* και χρηματοδοτήθηκε από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. στο πλαίσιο της 2ης Προκήρυξης Υποτροφιών ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για υποψήφιους διδάκτορες.

Μαγδαληνή Πατσαβούρα-Χαρτζανιώτη

Διδάκτωρ

Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

***Από την ευτοπία στη δυστοπία. Η εγκατάσταση των
προσφύγων από τη Φώκαια της Μικράς Ασίας
στην Αναβύσσο στη Γαλήνη του Ηλία Βενέζη***

Μέσα από τη συγκεκριμένη εργασία επιχειρείται να παρουσιαστεί η δυστοπική όψη του χώρου της Αναβύσσου κατά την εγκατάσταση των προσφύγων στην περιοχή αυτή της Αττικής, από τη Φώκαια της Μικράς Ασίας. Ειδικότερα, αφού γίνει αναφορά στους όρους ευτοπία και δυστοπία και στα χαρακτηριστικά της δυστοπικής λογοτεχνίας, αυτά θα ανιχνευθούν μέσα στις ιστορίες των βασικών πρωταγωνιστών στη *Γαλήνη* του Ηλία Βενέζη. Η οικογένεια Βένη, ο Γλάρος και η γυναίκα του Ελένη και το νεαρό ζευγάρι των ερωτευμένων Αντρέα και Άννας προσπαθούν να εγκλιματισθούν στο νέο περιβάλλον και μερικοί δεν τα καταφέρνουν, χάνοντας κάθε δικαίωμα στη ζωή και στην ευτυχία. Από τον ευτυχισμένο τόπο της Φώκαιας αναγκάζονται να στήσουν τη ζωή τους στον ακατοίκητο έως τότε και αφιλόξενο τόπο της Αναβύσσου, αντιμετωπίζοντας την εχθρική στάση των ντόπιων Καλυβιωτών. Ο χώρος αναπαρίσταται με εφιαλτικά χαρακτηριστικά δίχως κανένα ενδιαφέρον διαμόρφωσης της ερημικής περιοχής από το επίσημο ελληνικό κράτος, ενώ και η κοινωνία συχνά υιοθετεί χαρακτηριστικά αποκτήνωσης.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Μαγδαληνή Πατσαβούρα-Χαρτζανιώτη είναι απόφοιτη του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α. (1999), κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος σπουδών στη λαογραφία (2008), κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στη λαογραφία (2019) και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος του προγράμματος «Κοραής» με ειδίκευση στη νεοελληνική φιλολογία (2023) από το ίδιο Πανεπιστήμιο. Υπηρετεί ως μόνιμη φιλόλογος στη δημόσια εκπαίδευση στο ΓΕΛ Καρύστου Εύβοιας.

Ανδρέας Πράσιнос

Επιστημονικός Ερευνητής Ε.Κ.Π.Α.

Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών μέσα από περιπτώσεις Ελλήνων λογοτεχνών

Η Μικρασιατική Καταστροφή αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα και τραγικότερα ιστορικά γεγονότα που έπληξαν την ιστορία της νεότερης Ελλάδας αφήνοντας έναν αμφίδρομο απόηχο και στον πολιτισμό. Χαρακτηριστικό της ήταν, μεταξύ άλλων, και η ανταλλαγή των πληθυσμών το έτος 1923, γεγονός που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τους Έλληνες λογοτέχνες και ιδιαίτερα όσους κατάγονταν από τη Σμύρνη και τα άλλα μικρασιατικά παράλια. Η άμεση σύνδεση τους με τη Μικρά Ασία καθώς και το βίωμα της καταστροφής τους οδήγησε να αφηγούνται στα κείμενα τους ιστορίες ως αυτόπτες μάρτυρες. Ο Ηλίας Βενέζης μέσα από τα έργα του προσπαθεί να περιγράψει την ευτυχισμένη ζωή δίπλα στη φύση πριν την καταστροφή και την ανταλλαγή (*Αιολική γη*) ή τις δυσκολίες των προσφύγων της Φώκαιας στην Ελλάδα (*Γαλήνη*). Αντίθετα, η μεταγενέστερη λογοτεχνία δεν τονίζει τόσο τα αρνητικά φαινόμενα του ξεριζωμού όσο τη νοσταλγία για τη χαμένη πατρίδα και πολύ περισσότερο για τη χαμένη γειτονιά και το χαμένο φανταστικό κόσμο στον οποίο ζούσαν οι ξεριζωμένοι στα σπίτια τους. Τέτοιες αναμνήσεις παρουσιάζει στο έργο *Στου Χατζηφράγκου* ο Κοσμάς Πολίτης αναδεικνύοντας την ψυχική μετάπτωση των ξεριζωμένων από τη Σμύρνη πριν και μετά την ανταλλαγή. Έτσι παρουσιάζονται στα κείμενα πολύ συχνά αντιθέσεις, όπως Ανατολή/Δύση, Εκεί/Εδώ, Τα μέρη που πήραμε/Τα μέρη που αφήσαμε κλπ. Σημασία έχει η προσωπική τραγωδία των ηρώων και όχι το έθνος και οι επιτυχίες ή οι αποτυχίες του ελληνικού στρατού. Τέτοια στοιχεία και κυρίως η έμφαση στη γειτονιά που έχασαν οι Μικρασιάτες διαφαίνεται και στο διήγημα του Γιώργου Ιωάννου «Στου Κεμάλ το σπίτι». Με εντυπωσιακό αφηγηματικό τρόπο ο Στρατής Δούκας αφιερώνει το έργο *Η ιστορία ενός αιχμάλωτου* στα κοινά δεινά των δύο λαών κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής. Τέλος, η Διδώ Σωτηρίου στα *Ματωμένα Χώματα* περιγράφει την έλευση προσφύγων ύστερα από την ανταλλαγή, ενώ στο μυθιστόρημα *Μέσα στις φλόγες* αφηγείται τις δυσκολίες των προσφύγων λόγω του ξεριζωμού τους.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Ανδρέας Πράσιнос είναι κλασικός φιλόλογος, απόφοιτος του Τμήματος Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. Η ειδίκευσή του αφορά στον κλασικό κόσμο και, συγκεκριμένα, στην αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή γραμματεία. Έχει λάβει μέρος σε αρκετά επιστημονικά συνέδρια σε πανεπιστήμια και ερευνητικούς οργανισμούς της Ελλάδας και του εξωτερικού και έχει δημοσιεύσει έναν αριθμό επιστημονικών άρθρων, καθώς και ένα ιστορικό εγχειρίδιο με τίτλο *Η ιστορία του 41ου Συντάγματος Πεζικού (από την ίδρυσή του έως σήμερα)*. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στα έργα αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων συγγραφέων της κλασικής και μετακλασικής περιόδου, καθώς και στην εργογραφία σύγχρονων Ελλήνων πεζογράφων και ποιητών. Εργάζεται ως καθηγητής σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς και ως επιστημονικός ερευνητής στο Ε.Κ.Π.Α.

Lara Unuk

PhD Candidate

University of Ljubljana

***Between Horror and Nostalgia:
the Witnessing of Elias Venezis***

I propose to analyse and compare the depiction of the traumatic refugee experience and the images of Greeks and Turks in four prose works by Ilias Venezis, all closely connected to the experience of population exchange in 1923: *Το Νούμερο 31328*, *Αιολική Γη*, *Γαλήνη* and *Μικρασία, χαίρε!* Each of these works deals with another aspect of the real-life experience, while being situated at different points of the continuum of fictitious vs. documentary (literary) prose. *Το Νούμερο 31328* is an immediate, autobiographic account of the author's experience of Amele Taburu, and will as such be considered as part of the wider literary field of Camp literature with its characteristic emphasis on bearing witness. The images of Turks as the Other are fluctuating throughout the novel, ranging from relentless tormentors and violators to the maternal figure of an old Turkish woman. In juxtaposition, in the hybrid prose collection *Μικρασία, χαίρε!*, the author attempts, from a remote perspective of 50 years later, to draw a wider picture of the events and people that had a role in the Asia Minor disaster as well as to preserve the memory of a culture lost. Here, his understanding of being a "Greek" or a "Turk" is made quite explicit, and so is his attitude towards the historical events. The novel *Αιολική γη* is situated in time and places lost and depicted in terms of a fairy tale: both Greek and Turkish characters take on almost mythological characteristics. On the other hand, the novel *Γαλήνη* narrates the after-maths of the population exchange, showing the conflict between the Greeks from Asia Minor, refugees without a homeland, and the local Greek population. Its main theme is the ability to adapt after having lost the "paradise" of Anatolia.

BRIEF CV:

Lara Unuk was born in 1988. Currently teaches as an assistant of Modern Greek language at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia, and she is a PhD student of Modern Greek Literature. She researches the topic of Ilias Venezis's novel *To νούμερο 31328* in context of European Work Camp Literature. She graduated in Ancient Greek and Comparative Literature with a thesis in Old Greek comedy, for which she has received her Faculty's Students' Prešeren Award, and also holds a Bachelor's degree in Latin and Comparative Linguistics at the same university. She has been on study exchanges at the National and Kapodistri-an University of Athens and Aristotle's University in Thessaloniki. She also works as literary translator, mainly from and into Modern Greek.

Mehmet Akif Yıldırım

Μεταπτυχιακός φοιτητής

Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας

Πανεπιστήμιο İstanbul

Η προσφυγιά και η μετανάστευση στο έργο του Πέτρου Αφθονιάτη

Ο Πέτρος Αφθονιάτης (φιλολογικό ψευδώνυμο του Ηρακλή Ιωαννίδη, 1897-1950), Μαρμαρινός συγγραφέας, από τους παραγνωρισμένους σήμερα εκπροσώπους της Γενιάς του Τριάντα του κύκλου του Γ. Κατσίμπαλη, του Γ. Σεφέρη και του Κ. Ουράνη, εκδίδει τα έργα του *Πρόσφυγες* και *Μετανάστες* το 1929 και το 1930 αντίστοιχα, αποτελώντας προπομπό της σπουδαίας λογοτεχνικής παραγωγής με θέμα την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1922. Ο Αφθονιάτης, βιώνοντας και ο ίδιος τον πρώτο εκτοπισμό των Μαρμαρονησιωτών και την τελική φυγή τους, ανασυνθέτει στο έργο του την εσωτερική αγωνία του πρόσφυγα, τις βαθύτερες σκέψεις του για την κατάρρευση του κόσμου και των ονείρων του, για την πολιτική της Ελλάδας που καθόρισε την μοίρα των Μικρασιατών, τις σχέσεις των Ρωμιών με τους Τούρκους, τις δυσκολίες του νέου ξεκινήματος, την εικόνα των προσφυγικών συνοικισμών του Πειραιά και της Αθήνας. Ταυτόχρονα, ο Αφθονιάτης παρουσιάζει, ίσως για πρώτη φορά, την διάσταση της μετανάστευσης των προσφύγων για άλλους τόπους και τη σημασία της επιστροφής τους μετά από δεκαετίες στους προσφυγικούς συνοικισμούς της Ελλάδας. Ο Αφθονιάτης καταπιάνεται με αυτά τα θέματα εν θερμώ, δηλαδή πολύ κοντά, από χρονική και συναισθηματική άποψη, στα γεγονότα για αυτό και στα έργα του το αυτοβιογραφικό στοιχείο είναι έντονο, όπως και η δύναμη των σφοδρών ψυχικών διακυμάνσεων που βίωσαν οι πρόσφυγες της εποχής. Στην ανακοίνωσή μας θα διερευνήσουμε όψεις των ζητημάτων αυτών και των τρόπων με τους οποίους προσέγγισε και αποτύπωσε ο Αφθονιάτης την προσφυγιά και την μετανάστευση των Ρωμιών.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Mehmet Akif Yıldırım είναι τελειόφοιτος του ΠΜΣ «Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία» του İstanbul Üniversitesi στην Κωνσταντινούπολη. Αποφοίτησε από το Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του ίδιου Πανεπιστημίου. Επίσης είναι τελειόφοιτος του Τμήματος Ψυχολογίας του İstanbul Üniversitesi, πτυχιούχος του Τμήματος Metallurgical and Materials Engineering του University of Kocaeli και διπλωματούχος του ΠΜΣ “Material Science” του Τμήματος Material Science and Engineering του Gebze Technical University. Κατέχει παιδαγωγική επάρκεια διδασκαλίας (Pedagojik Formasyon) και πιστοποιητικό διδασκαλίας της τουρκικής γλώσσας σε ξένους (Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sertifika Programı) από το İstanbul Üniversitesi. Συμμετείχε στο Ι΄ Θερινό Πρόγραμμα Ελληνικής Γλώσσας, Μετάφρασης και Ελληνικού Πολιτισμού, διάρκειας 80 ωρών, του Κέντρου Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Γρανάδας στη Δράμα και στο Μεταφραστικό Εργαστήριο του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη. Διδάσκει ελληνική γλώσσα στο φροντιστήριο ξένων γλωσσών DİLMER (Κωνσταντινούπολη) και έχει μεταφράσει ελληνική λογοτεχνία (Μ. Χουρμούζης, Ιωάννης Παπαχρήστου) στα τουρκικά. Γνωρίζει τουρκικά, νέα ελληνικά, αγγλικά, γερμανικά και οθωμανικά. Είναι μέλος της Association for the Protection of Cultural Heritage (KMKD) στην Τουρκία από το 2020.

Τουρκική Λογοτεχνία

1924: Μουσουλμάνοι πρόσφυγες αναχωρούν από την Καβάλα.
<https://tr.pinterest.com/pin/838584393094460829/>

Özlem Atay

Υποψήφια Διδάκτωρ

Πανεπιστήμιο Πατρών

Βοηθός Τμήματος Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας

Πανεπιστήμιο Ankara

Ίχνη της ανταλλαγής των πληθυσμών σε έναν τόπο μνήμης. Το διήγημα «Τσιρκίντζε» του Sabahattin Ali

Ο Sabahattin Ali, εκφραστής και οπαδός του κοινωνικού γίγνεσθαι που συγκαταλέγεται μεταξύ των κορυφαίων ονομάτων της σύγχρονης τουρκικής μυθοπλασίας, δημοσιεύει το διήγημα «Τσιρκίντζε» (Çirkince) το 1947. Το διήγημα πραγματεύεται την επίσκεψη του αφηγητή στην Έφεσο και στη συνέχεια στο χωριό Τσιρκίντζε παρεκκλίνοντας από τον αρχικό του προορισμό. Αιτία αυτής της απροσδόκητης τροπής αποτελεί η πολύωρη αναμονή του στη στάση του τρένου. Η μνήμη, η οποία χρειάζεται για να «ξυπνήσει» έναν τόπο, τον οδηγεί στο χωριό Τσιρκίντζε, στο οποίο διαμένει κάποια χρονικά διαστήματα στο παρελθόν.

Ο αφηγητής διακατέχεται από μια ακατανίκητη επιθυμία για να ξαναδεί το χωριό στο οποίο έχει περάσει όμορφες στιγμές, ενώ παλινδρομεί ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν και μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας. Όσο προσεγγίζει το χωριό δεν τον διακατέχει ο ενθουσιασμός αλλά η εγκράτεια, διότι περιμένει να φτάσει στον τόπο που θυμάται με κάθε λεπτομέρεια. Παρόλα αυτά οι προσδοκίες του ματαιώνονται, καθώς οι εικόνες του τόπου που έχει στη μνήμη του δεν ανταποκρίνονται στο σήμερα.

Ο ευσεβής πόθος να συναντήσει πάλι τον τόπο όπως τον θυμάται μετατρέπεται σε απογοήτευση τη στιγμή της συνάντησης. Σε αυτό το σημείο, η ανταλλαγή των πληθυσμών και τα αποτελέσματά της συνθέτουν το σημείο ρήξης της αφήγησης. Ο αφηγητής, που αναζητά το χωριό της μνήμης του, φοβάται την απότομη και μεταβαλλόμενη δομή του παρόντος. Όλες οι εικόνες που ανήκουν στο παρόν μετατρέπονται σε ερωτηματικά για τον αφηγητή. Η αδυσώπητη σύγκριση και η αναμέτρηση του παρελθόντος και του παρόντος λειτουργεί ως μια ανάκριση της συλλογικής μνήμης μέσω του αφηγητή. Στην παρούσα μελέτη ακολουθούνται τα ίχνη της ανταλλαγής πληθυσμών υπό το πρίσμα της μνήμης και του τόπου στη μυθοπλασία.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Özlem Atay είναι απόφοιτη του Τμήματος Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας και του Τμήματος Ιστορίας του Πανεπιστημίου İstanbul. Μετά το πέρας των σπουδών της στην Τουρκία, ολοκλήρωσε με επιτυχία το πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών του Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ με τη συνδρομή υποτροφίας του Ι.Κ.Υ. Συνεχίζει την ακαδημαϊκή της πορεία ως υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών και από το 2021 εργάζεται ως βοηθός στο Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Άγκυρας (Ankara Üniversitesi). Περισσότερες πληροφορίες:

<https://ankara.academia.edu/ÖzlemATAY>

<https://avesis.ankara.edu.tr/oatay/egitim>

Αλεξάνδρα Μαρίνα Δαπουδάνη

Διδάσκουσα

Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας

Πανεπιστήμιο Ankara

Ο ξεριζωμός των Ελλήνων από την πόλη Χονάζ (Honaz) της Μικράς Ασίας κατά το 1923 και η επίδραση της ελληνοτουρκικής ανταλλαγής στο μυθιστόρημα Μία Προίκα Αμανάτι του Yalçın Kemal

Πέρασαν σχεδόν 100 χρόνια από την ημέρα που οι Μηνογλαίοι, μία οικογένεια Ρωμίων, εγκατέλειψαν αναγκαστικά το Χονάζ της Τουρκίας, εμπιστευόμενοι τα προικιά των κοριτσιών τους στην οικογένεια του Τούρκου γείτονά τους, του Κεμάλ Γκατζάρογλου. Έφυγαν, πιστεύοντας ότι μια μέρα θα ξαναγύριζαν, αλλά δεν ξαναγύρισαν ποτέ, όπως δεν ξαναγύρισε ποτέ κανείς από τους πρόσφυγες που ξεριζώθηκαν από τον τόπο όπου γεννήθηκαν μετά την υπογραφή, το 1923, της Σύμβασης περί Ανταλλαγής Πληθυσμών μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, γνωστής και ως Συνθήκης της Λωζάνης. Όμως, τα προικιά των κοριτσιών του Μηνόγλου έμελλε να παραδοθούν, 74 χρόνια μετά, σε αυτούς στους οποίους ανήκαν, από τον εγγονό του Τούρκου γείτονα, τον Κεμάλ Γιαλτσίν που είναι και ο συγγραφέας του ομώνυμου μυθιστορημάτος *Μία Προίκα Αμανάτι*.

Ο συγγραφέας Κεμάλ Γιαλτσίν γεννήθηκε και μεγάλωσε στο χωριό Χονάζ (Honaz) της Τουρκίας, το οποίο στην αρχαιότητα έφερε την ονομασία Κολοσσαί και κατά τη βυζαντινή περίοδο Χωναί. Στο συγκεκριμένο έργο διακρίνουμε από μέρους του Τούρκου συγγραφέα μια ειλικρινή προσπάθεια «ενσυναίσθησης», δηλαδή παρουσίασης των γεγονότων μέσα από τα μάτια του Άλλου καθώς και κατανόησης των ευαίσθητων σημείων του. Ο συγγραφέας βλέπει το θέμα ανθρωπιστικά και προσπαθεί να τονίσει την ανθρώπινη πλευρά όσων έζησαν αυτή την τραγωδία. Δεν υπάρχει προσπάθεια ωραιοποίησης της δικής του πλευράς, του «εγώ» σε αντιδιαστολή με τον «άλλον». Σήμερα, η τουρκικής καταγωγής Γερμανίδα σκηνοθέτιδα/σεναριογράφος Γκιουλσέλ Οζκάν σχεδιάζει, σε συνεργασία με τον Κεμάλ Γιαλτσίν, να «γυρίσει» την ιστορία αυτή στη μεγάλη οθόνη και ήδη έχει υπογραφεί το σχετικό συμβόλαιο στις 25 Νοεμβρίου 2021.

Άκρως συγκλονιστικά είναι τα λόγια ενός ηλικιωμένου πρόσφυγα και πρωταγωνιστή του μυθιστορημάτος:

Bak şu bahçenin güzelliğine. Şu seftaliye, şu eriğe, şu armuda, şu çiçeklere bak. Hepsi birlikte güzel... Bir ülkenin içinde ne kadar din, dil, ırk varsa o kadar zenginliktir bu... Budur sana, ve Türklere son sözüm: Tek meyveyle bahçe olmaz...

Κοιτάξτε την ομορφιά αυτού του κήπου. Κοιτάξτε αυτό το ροδάκινο, αυτό το δαμάσκηνο, αυτό το αχλάδι, αυτό το λουλούδι. Όλα τους είναι όμορφα μαζί... Όσες περισσότερες θρησκείες, γλώσσες και φυλές έχει μια χώρα, τόσο πιο πλούσια είναι... Αυτή είναι η τελευταία μου λέξη για εσένα και τους Τούρκους: Ένα μόνο φρούτο δεν κάνει έναν κήπο.

Η αληθινή ομορφιά και αξία του κήπου προέρχεται από τον πλούτο και την ποικιλία των φυτών και των δένδρων που εμπεριέχει. Ένας κήπος για να ονομάζεται κήπος πρέπει να διαθέτει ιδανικά αυτήν την πλούσια ποικιλία ειδών. Εδώ ο συγγραφέας αρνείται την εθνική και πνευματική ενότητα που νιώθει ότι του επιβάλλεται. Ο κήπος είναι το σύμβολο και η μεταφορά μίας κοινωνίας που πρέπει να αποτελείται από ετερόκλητα στοιχεία, τα οποία τελικά επιφέρουν μέσα από μία αρμονική και ειρηνική συμβίωση την ενότητα και τη σύνθεση.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Αλεξάνδρα Μαρίνα Δαπουδάνη είναι πτυχιούχος Ιταλικής και Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και Ελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Σαλαμάνκα (Ισπανία) και διδακτορικού διπλώματος από το Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αδριανούπολης (Τομέας Βαλκανικών Σπουδών, Ινστιτούτο Κοινωνικών Επιστημών) στην Τουρκία. Εκπόνησε μεταδιδακτορική έρευνα στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ.

Είναι επιστημονικός συνεργάτης του Πανεπιστημίου Αδριανούπολης και διδάσκουσα στο Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Άγκυρας (Ankara Üniversitesi) στην Τουρκία. Πραγματοποίησε επιμόρφωση και έρευνα στα Πανεπιστήμια της Σαλαμάνκα (Ισπανία), του Τορίνο (Università degli studi di Torino, Ιταλία), της Ρώμης (La Sapienza, Ιταλία) και της Αδριανούπολης (Trakya Üniversitesi, Τουρκία). Δημοσίευσε μελέτες σε ελληνικά και τουρκικά επιστημονικά περιοδικά. Έλαβε μέρος σε διεθνή συνέδρια στην Ελλάδα, στην Τουρκία και στη Ρωσία. Είναι μέλος του Σώματος Επίλεκτων Ορκωτών Μεταφραστών και της Παντουρκικής Ένωσης Μεταφραστών και Διερμηνέων.

İbrahim Kelağa Ahmet

Αναπληρωτής Καθηγητής
Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
Τομέας Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
Τμήμα Βαλκανικών Γλωσσών και Λογοτεχνιών
Πανεπιστήμιο Trakya

Η εκατέρωθεν αφήγηση της ανταλλαγής στο μυθιστόρημα του Akin Üne Ξυπόλητος στ' αγκάθια - Ανταλλαγή (Çali Harmani - Mübadele)

Η ανταλλαγή των πληθυσμών του 1923, αν και όχι στον ίδιο βαθμό, έχει αποτυπωθεί στις λογοτεχνίες τόσο της Ελλάδας όσο και της Τουρκίας. Στις μελέτες που έχουν εκπονηθεί παρατηρείται ότι αμέσως μετά από την ανταλλαγή έχουν εκδοθεί πλήθος σχετικών μυθιστορημάτων και διηγημάτων στην Ελλάδα επί το πλείστον από συγγραφείς που ήταν αυτόπτες μάρτυρες και βίωσαν οι ίδιοι το δράμα της ανταλλαγής. Δεν είμαστε σε θέση να ισχυριστούμε το ίδιο και για την Τουρκία όπου για αρκετά χρόνια, μέχρι και τις δεκαετίες του '80 και του '90 η ανταλλαγή για διάφορους λόγους δεν αποτέλεσε τον θεματικό πυρήνα μυθιστημάτων.

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης αποτελεί το μυθιστόρημα του Akin Üner *Çali Harmani- Mübadele*, το οποίο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το Δεκέμβριο του 2010 στη Σαμψούντα και είναι το πρώτο μυθιστόρημα του συγγραφέα. Ο Akin Üner είναι γόνος τρίτης γενιάς ανταλλαγέντων με καταγωγή από την περιοχή της Χρυσούπολης Καβάλας, οι οποίοι εγκατάστηθηκαν στην Σαμψούντα. Ο μυθιστοριογράφος στον πρόλογο σημειώνει πως κατά τη συγγραφή του μυθιστορήματος προσπάθησε να είναι αμερόληπτος στην εξιστόρηση των κοινών δυστυχιών των δύο εκλεκτών λαών που επηρεάστηκαν άμεσα από αυτό το γεγονός. Προσθέτει επίσης πως η μυθοπλασία βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα.

Το μυθιστόρημα αποτελείται από 121 ενότητες. Καθεμία έχει χρονολογική ένδειξη και συνολικά δίδεται η εντύπωση ημερολογιακής καταγραφής. Το χρονικό πλαίσιο του μυθιστορήματος ξεκινάει από την 1η Σεπτεμβρίου του 1922 και τελειώνει τον Μάρτιο του 1924 με την αναχώρηση από το λιμάνι της Καβάλας των τελευταίων ανταλλαγέντων της περιοχής. Ο χώρος, στο πλαίσιο του οποίου διαδραματίζονται τα γεγονότα, είναι οι περιοχές της Σαμψούντας στην Τουρκία και της Καβάλας, εν μέρει της Θεσσαλονίκης και της Ξάνθης στην Ελλάδα. Σε κάθε ενότητα συνήθως μεταφερόμαστε είτε στην Τουρκία είτε στην Ελλάδα, κάτι το

οποίο δυσκολεύει κάπως τον αναγνώστη στην παρακολούθηση της ροής των γεγονότων.

Τα δρώντα πρόσωπα αποτελούνται από Έλληνες και Τούρκους, είναι πολλά και από κάθε ηλικιακή ομάδα και κοινωνική τάξη. Στην Σαμψούντα πρωταγωνιστούν οι αντάρτες του Πόντου και υπάρχουν αναφορές στη δράση τους, ενώ οι Τούρκοι και οι Ρωμιοί της περιοχής συνυπάρχουν. Μέσα από την αφήγηση παρακολουθούμε τις εξελίξεις πριν και μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή, τις αντανακλάσεις της στην καθημερινότητα των ηρώων τόσο στην Τουρκία όσο και στην Ελλάδα και τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων. Ο συγγραφέας αποδίδει με πολύ παραστατικό τρόπο την ψυχολογία και τον πόνο που νιώθουν οι ήρωές του κατά την εγκατάλειψη των πατρογονικών τους εστιών και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες πρόσφυγες στις καινούργιες πατρίδες τους, ειδικά στην πρώτη φάση της εγκατάστασης όπου τους μοιράζουν στα τούρκικα χωριά και συμβιώνουν ειρηνικά με τους Τούρκους μέχρι να αναχωρήσουν και αυτοί για την Τουρκία. Προβάλλεται η απόλυτη αλληλοκατανόηση των δύο προσφυγικών ομάδων, εφόσον αμφότερες συνιστούν θύματα του ίδιου δράματος του ξεριζωμού.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο İbrahim Kelağa Ahmet είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στον Τομέα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Τμήματος Βαλκανικών Γλωσσών και Λογοτεχνιών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Trakya στην Αδριανούπολη της Τουρκίας. Γεννήθηκε στις Σάπες του νομού Ροδόπης. Ολοκλήρωσε τις προπτυχιακές του σπουδές στο Πανεπιστήμιο Άγκυρας το 1989. Εργάστηκε στον Τομέα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Τμήματος Δυτικών Γλωσσών και Λογοτεχνιών της Σχολής Ιστορίας Γεωγραφίας και Γλωσσών του Πανεπιστημίου Άγκυρας (Ankara Üniversitesi) κατά το διάστημα 1994-2013. Ταυτόχρονα έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Γλωσσολογίας του Ινστιτούτου Κοινωνικών Σπουδών του ίδιου Πανεπιστημίου. Η μεταπτυχιακή διπλωματική του εργασία εξετάζει τα γλωσσικά λάθη των Τούρκων κατά την εκμάθηση της ελληνικής (1999), ενώ η διδακτορική του διατριβή αξιολογεί τις δεξιότητες ανάγνωσης, κατανόησης και γραπτής έκφρασης στην ελληνική και τουρκική γλώσσα των μαθητών των δίγλωσσων μειονοτικών σχολείων στη Δυτική Θράκη (2005). Μαζί με τη Farhan Kirliđökme Mollaoglu έχει επιμεληθεί δίγλωσση (με μετάφραση στα τουρκικά) ανθολογία νεοελληνικής πεζογραφίας (2022) από τις εκδόσεις του Πανεπιστημίου Trakya.

Νατάσα Λαιμού

Επισκέπτρια Ερευνήτρια
Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του King's College
Πανεπιστήμιο του Λονδίνου

Οι πρόσφυγες στην τουρκική λογοτεχνία ή αυτοί που έμειναν έξω από τη σκηνή

Ο μεγάλος αριθμός των προσφύγων που είχε καταφύγει στα εδάφη της καταρρέουσας Οθωμανικής αυτοκρατορίας και κατόπιν Τουρκικής Δημοκρατίας, πριν και μετά την Συνθήκη της Λωζάνης, είχε απασχολήσει τον κρατικό μηχανισμό για την αποκατάστασή τους και η προβολή των δεινών που υπέστησαν οι μουσουλμάνοι κατά τους Βαλκανικούς πολέμους ήταν εντονότατη. Όμως το θέμα των προσφύγων, ιδιαίτερα δε εκείνων που προέκυψαν μετά την Ανταλλαγή, δεν είχε τον ανάλογο αντίκτυπο στη λογοτεχνία της εποχής στην Τουρκία. Στην ανακοίνωση προτείνεται να συζητηθεί η σποραδική μνεία των προσφύγων στην Τουρκική λογοτεχνία, η αποσιώπηση τους μετά την ανακήρυξη της Τουρκικής Δημοκρατίας μέσα στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός μονοεθνικού, αμιγώς τουρκικού κράτους και η επανεμφάνισή τους χρόνια μετά.

Παρουσιάζεται για πρώτη φορά το μέχρι τώρα αμεταγλώττιστο μυθιστόρημα *Muhacir Mehmetoğlu* του Basri Bey (Dükakinoğlu) ως παράδειγμα προς μελέτη της εμφάνισης και αποσιώπησης των προσφύγων στην τουρκική λογοτεχνία. Εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1922 και επαινήθηκε από τον κατ' εξοχήν κεμαλιστή συγγραφέα Yakup Kadri Karaosmanoğlu σε άρθρο του στο *İkdam* (1922), αλλά από τότε έπεσε σε λήθη.

Πρόσφυγες εμφανίζονται σε έργα πολύ γνωστά που δημοσιεύονται κατά την διάρκεια του πολέμου όπως η *Çalikuşu* του Reşat Nuri Güntekin, αλλά δεν γίνονται ποτέ το κυρίως θέμα. Θα περάσουν πάνω από 70 χρόνια πριν εκδοθεί το 1997 Η *Ιστορία ενός Νησιού* του Γιασάρ Κεμάλ, συγγραφέα που, όπως είναι γνωστό, δεν δίστασε να προβάλλει την δική του ξεχωριστή φωνή ενάντια στο κατεστημένο. Είναι ίσως το πρώτο μυθιστόρημα στην Τουρκία με θέμα την Ανταλλαγή. Τέλος θα γίνει σύγκριση με την παράλληλη ανάπτυξη της θεματολογίας της προσφυγιάς στην Ελλάδα, και θα σημειωθούν οι πρώιμοι θρήνοι σε караμανλίδικες εκδόσεις της δεκαετίας του '20, που παραμένουν άγνωστες στο ευρύ κοινό.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Νατάσα Λαιμού, ιστορικός λογοτεχνίας, είναι Επισκέπτρια Ερευνήτρια (Visiting Research Fellow) στο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του King's College, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Ασχολείται κυρίως με τη λογοτεχνία της Ελλάδας και της Τουρκίας με θέμα τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1919-1922 και στις μελέτες της επικεντρώνεται σε έργα της πρώιμης περιόδου. Έχει πτυχία MA από τα πανεπιστήμια του Warwick και του Λονδίνου στο School of Oriental and African Studies, όπου το 2018 εκπόνησε την διδακτορική της διατριβή με τίτλο: *Aspects of the Literatures of the Turkish War of Independence and the Greek Asia Minor Disaster* [Λογοτεχνικά θέματα σχετικά με τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας στην Τουρκία και την Μικρασιατική Καταστροφή στην Ελλάδα]. Έχει διοργανώσει τις εκθέσεις: α. *Ίων Δραγούμης στο μεταίχμιο Ανατολής και Δύσης. Εκατό χρόνια από τη δολοφονία του*. Αθήνα. Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα, Αρχαία (Οκτώβριος 2020-Ιανουάριος 2021, Συνεπιμέλεια), β. *1821 Visions of Freedom. The Hand of Zographos, The Mind of Makriyannis, The Zeal of Gennadius*. Hellenic Centre, London (October 2021-March 2022, Co-curator), γ. *Μικρά Ασία: Λάμψη – Καταστροφή – Ξεριζωμός – Δημιουργία*. Επιμέλεια Εβίτας Αράπογλου. Μουσείο Μπενάκη - Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (Σεπτέμβριος 2022-Φεβρουάριος 2023, Ειδική Σύμβουλος), δ. *Το Έπος της Ανατολής στη φαντασία των Ελλήνων. Η Μικρασιατική Καταστροφή στη λογοτεχνία του μεσοπολέμου*. Αθήνα. Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα (Οκτώβριος 2022 – Φεβρουάριος 2023, Συνεπιμέλεια).

Αναγνώστης Ευ. Παπακυπαρίσης

Διδάκτωρ

Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Εκπαιδευτικός

Ενέχυρο επιστροφής: Λογοτεχνοποιημένο διαγενεακό βίωμα απ' τον καιρό της Ανταλλαγής

Στην πόλη Χονάζ (Χώνες) της επαρχίας Ντενιζλί της Φρυγίας (Μ. Ασία), στην Ανταλλαγή, οι Ρωμιοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους και να γίνουν πρόσφυγες στην Ελλάδα, προκειμένου να έλθουν στη θέση τους ανταλλάξιμοι Έλληνες μουσουλμάνοι, δίχως να ληφθεί υπόψη ότι η μακροχρόνια συμβίωση και ο συγκρητισμός Ρωμιών και Οθωμανών είχαν δημιουργήσει δεσμούς ακατάλυτους στον χρόνο. Έτσι, μία ορθόδοξη οικογένεια, αναχωρώντας, άφησε για φύλαξη στους αλλόθρησκους γείτονές της την προίκα των θυγατέρων της, ως ενέχυρο, με την προφορική δέσμευση είτε να της δοθεί πίσω στην περίπτωση μιας ανέλπιστης επιστροφής είτε να δωριστεί σε κάποια άπορη νύφη. Οι ενεχυρούχοι φύλαξαν διαγενεακά τα ξένα προικιά, ώσπου ο εγγονός τους αναζήτησε, βρήκε και επέστρεψε στους δικαιούχους επιγόνους των προσφύγων την παρακαταθήκη φιλίας, μετά από 75 χρόνια.

Η ιστορία της ανεύρεσης των ιδιοκτητών του ενέχυρου έγινε μυθιστόρημα απ' τον άνθρωπο που φρόντισε να τηρηθεί η συμφωνία τιμής με τον τίτλο *Μια προίκα αμανάτι*. Τυπώθηκε στα τουρκικά (1998), ακολούθησαν εκδόσεις του στην Ελλάδα (2000) και ως ευπώλητο στην Τουρκία (είναι ήδη στην 13η έκδοση) γυρίζεται πλέον και κινηματογραφική ταινία. Το καλοκαίρι του 1999, πριν κυκλοφορηθεί το βιβλίο στα ελληνικά, πήρα συνέντευξη από απόγονο των Ελλήνων ενεχυριαστών. Η συνέντευξη εκείνη σε συνδυασμό με όσα μαρτυρούνται στο μυθιστόρημα αλλά και όσα αναλύονται σε πρόσφατη μελέτη (2022) Τουρκάλας καθηγήτριας, η οποία χρησιμοποίησε το βιβλίο ως ένα από τα τρία λογοτεχνικά παραδείγματα αναφοράς, για να προβάλει τις σχέσεις Ρωμιών και μουσουλμάνων στην Μ. Ασία έως τη Συνθήκη της Λωζάνης, αποτέλεσαν το ερέθισμα για μια μετακειμενική προσέγγιση του γεγονότος της Ανταλλαγής και της πρόσληψής του από τις δύο πλευρές, στη διάρκεια του αιώνα που ακολούθησε.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Αναγνώστης Ευαγγέλου Παπακυπαρίσσης είναι Εκπαιδευτικός στην Α/θμια Εκπαίδευση, απόφοιτος της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων, μετεκπαιδευμένος στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης Αθηνών, αριστούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Αθηνών, με υποτροφίες του Ι.Κ.Υ. Κάτοχος Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (Master) από το Π.Τ.Δ.Ε. Αθηνών στην κατεύθυνση «Διδακτική Ιστορίας – Πολιτιστική Παράδοση», υπότροφος του Ι.Κ.Υ. και διδάκτωρ του Τμήματος Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. Έχει συμμετάσχει σε αρκετά πανελλήνια και διεθνή συνέδρια, ενώ μελετήματα και συνεργασίες του με καθηγητές του Δ.Π.Θ. βρίσκονται σε συλλογικούς, αφιερωματικούς και τιμητικούς τόμους και περιοδικά. Έχει λάβει μέρος σε ερευνητικά πανεπιστημιακά προγράμματα για τον λαϊκό πολιτισμό, σε παρουσιάσεις βιβλίων και ραδιοφωνικές εκπομπές με θέματα λαογραφικού ενδιαφέροντος. Είναι μέλος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας.

Börte Sagaster

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ανταλλαγή πληθυσμών στα έργα των Yılmaz Karakoyunlu και Ahmet Yorulmaz: μια σύγκριση

Η παρουσίασή μου θα συγκρίνει τις λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της ανταλλαγής των πληθυσμών στα έργα των Yılmaz Karakoyunlu και Ahmet Yorulmaz. Ο Yılmaz Karakoyunlu (γεν. το 1936) έχει γίνει γνωστός ως συγγραφέας με μυθιστορήματα όπως το *Salkım Hanımın Taneleri* και το *Güz Sancısı*, στα οποία πραγματεύεται θέματα ταμπού της τουρκικής δημοκρατικής ιστορίας, όπως ο φόρος ιδιοκτησίας του 1942-43 και το πογκρόμ κατά του ελληνικού πληθυσμού το 1955 (“6-7 Eylül olayları”/ «Σεπτεμβριανά»). Τα μυθιστορήματά του έχουν γυριστεί αρκετές φορές στον κινηματογράφο, ενώ έγραψε επίσης το σενάριο για την τηλεοπτική σειρά *Elveda Rumeli*, η οποία πραγματεύεται το τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (πρώτη μετάδοση το 2007). Το θέμα της ανταλλαγής των πληθυσμών έγινε το κύριο θέμα ενός από τα μυθιστορήματά του, του *Mor Kaftanlı Selanik*, το 2012.

Ο Ahmet Yorulmaz (1932-2014), από την άλλη πλευρά, έγινε γνωστός ως μεταφραστής πολλών έργων της ελληνικής λογοτεχνίας, προτού δημοσιεύσει το δικό του πρώτο μυθιστόρημα, το *Savaşın Çocukları* (ελ. *Τα Παιδιά του Πολέμου*, 2005), το 1997. Το μυθιστόρημα αφηγείται την ιστορία μιας οικογένειας που μεταναστεύει από την Κρήτη στο Αίβαλί. Το βιβλίο ακολούθησαν τα μυθιστορήματα *Kuşaklar* (1999) και *Girit'ten Cunda'ya* (2003). Μαζί αποτελούν μια τριλογία που πραγματεύεται την ανταλλαγή των πληθυσμών μέσα από διαφορετικές ιστορίες ζωής.

Μέσα από το παράδειγμα των έργων αυτών των δύο συγγραφέων, δύο διαφορετικές μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μνήμης γίνονται ορατές στον τουρκικό λόγο για την ανταλλαγή πληθυσμών: η μνήμη που βασίζεται σε μια θεωρητική ενασχόληση με το υποκείμενο (Karakoyunlu) και η μνήμη που διαμορφώνεται από την ίδια την οικογενειακή ιστορία, όπως στην περίπτωση του Ahmet Yorulmaz.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Börte Sagaster πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Αμβούργου (1989). Έλαβε υποτροφία διδακτορικών σπουδών από το Orient Institute Istanbul (1991-1993). Εκπόνησε PhD με εστίαση στην οθωμανική λογοτεχνία της περιόδου του Τανζιμάτ στο Τμήμα Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Αμβούργου (1995). Εργάστηκε ως ερευνήτρια το διάστημα 1993-1999 στο Centre of Modern Orient Berlin, την περίοδο 1999-2003 στο Orient Institute Istanbul και το 2004 στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης. Το 2005 δίδαξε ως Επισκέπτρια Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Το 2006 διατέλεσε ερευνήτρια στο SFB Erinnerungskulturen (Συνεργατικό Ερευνητικό Κέντρο «Πολιτισμοί της Μνήμης») του Πανεπιστημίου του Giessen. Από τον Ιανουάριο του 2007 είναι μέλος του Τμήματος Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου και σήμερα υπηρετεί ως Αναπληρώτρια Καθηγήτρια. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζουν στη σύγχρονη τουρκική λογοτεχνία (19ος-20ος αιώνας) και ιδίως στα θέματα: τουρκική (αυτο)βιογραφική λογοτεχνία, τουρκικό αστυνομικό μυθιστόρημα, λογοτεχνίες των μη τουρκικών κοινοτήτων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στη σύγχρονη Τουρκία στα τουρκικά, λογοτεχνία γυναικών της Τουρκίας, προβολή του «Άλλου» στην τουρκική λογοτεχνία, πολιτισμός της Μνήμης και λογοτεχνικός κανόνας στην Τουρκία, η τουρκική λογοτεχνία σε συγκριτική προοπτική.

Επιλεγμένες δημοσιεύσεις:

<https://www.ucy.ac.cy/directory/el/profile/sagaster>

Γιώργος Σαλακίδης

Αναπληρωτής Καθηγητής

Οθωμανικής και Τουρκικής Γλώσσας και Γραμματείας

Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η Ανταλλαγή Πληθυσμών / Mübadele ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στο έργο του Yaşar Kemal, Bir Ada Hikâyesi

Η τετραλογία του Yaşar Kemal με τον γενικό τίτλο *Η Ιστορία Ενός Νησιού* γράφτηκε μεταξύ των ετών 1998-2012. Τα τέσσερα μυθιστορήματα της σειράς αποτελούν μια «ρομαντική» ουτοπία με την έννοια της επιστροφής σε ένα παρελθόν στο οποίο επικρατεί μια φυσική κατάσταση αθωότητας, ισότητας και δικαιοσύνης. Οι περίπου χίλιες πεντακόσιες σελίδες του έργου δημιουργούν ένα επικό ποιητικό σύμπαν με συνοχή και μας δίνουν μερικές από τις σημαντικότερες αντιπολεμικές σελίδες της σύγχρονης τουρκικής λογοτεχνίας.

Το έργο διαδραματίζεται στα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1923 και οι ήρωές του βγαίνουν, τραυματισμένοι οι περισσότεροι, από μια μακροχρόνια πολεμική περίοδο η οποία ξεκίνησε το 1912-13 με τους Βαλκανικούς Πολέμους, συνεχίστηκε το 1914-1918 με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το 1919-1922 με τον Μικρασιατικό Πόλεμο για να κλείσει με την τραυματική εμπειρία της Ανταλλαγής των Πληθυσμών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Αυτό το τελευταίο επεισόδιο, δηλ. η Ανταλλαγή Πληθυσμών, κατέχει σημαντική θέση στην τετραλογία του Yaşar Kemal. Σκοπός της εργασίας μας είναι να ανιχνεύσουμε τους τρόπους με τους οποίους ο συγγραφέας προσεγγίζει και παρουσιάζει το τραυματικό αυτό γεγονός. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης είναι η τεχνική του μαγικού ρεαλισμού, με την οποία ο Yaşar Kemal είναι εξοικειωμένος και από παλαιότερα έργα του.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Γιώργος Σαλακίδης σπούδασε κλασική φιλολογία στη Θεσσαλονίκη και τουρκολογία στο Μόναχο της Γερμανίας. Εκπόνησε διδακτορική διατριβή για τα ιεροδικαστικά πρακτικά (kadi sicilleri) της οθωμανικής Λάρισας στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Από το 1999 δίδαξε ελληνική φιλολογία στη μέση εκπαίδευση, ενώ από το 2008 διδάσκει στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού των Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης οθωμανική και τουρκική γλώσσα και λογοτεχνία. Είναι Διευθυντής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Συγκριτική Φιλολογία στον Παρευξείνιο Χώρο». Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στην οθωμανική γραμματεία, στην οθωμανική ιστορία και στη σύγχρονη τουρκική λογοτεχνία. Εργογραφία:

<https://bscc.duth.gr/author/gsalakid/>

Şehnaz Şişmanoğlu Şimşek

Assistant Professor

Kadir Has University, Istanbul

***Once Upon a Time in Anatolia:
Literary Heritage of Anatolian Orthodox Christians***

In recent years, there is a growing scholarship in Turkey (Uslu and Altuğ, 2014), challenging the conventional Turkish literary historiography (Kara 2023) which mainly ignored the non-muslim legacy in the “making of 19th century Turkish literature”. Mostly inspired by the seminal article of Johann Strauss (2003), this new literature focuses on the networks and interactions between various agents (authors, translators, publishers etc.) who produced literature in various languages (Armenian, Greek, Ladino, Arabic, Hebrew etc.) and scripts of the Ottoman Empire such as Armeno-Turkish (Cankara 2023), Aljamiado (Greek an Arabic script) and Karamanlidika (Turkish in Greek script) (Şişmanoğlu Şimşek 2023). This presentation offers to incorporate the literary heritage of Anatolian Orthodox Christians (Karamanlidika literature) into Turkish literary historiography as a means to understand the complex agents/identities and multidimensional ways of producing literature in 19th century Ottoman Empire. The intellectual members of the Anatolian Christians were pioneers in translation activities, serial novels and in their efforts for a simplified Turkish language in Ottoman-Turkish literature. In the presentation, I argue that Karamanlidika literature problematizes the conventional Turkish literary historiography in the following ways: In terms of 1) the identity of the agents (being Turcophone Christians of Anatolia e.g. Evangelinos Misailidis vs. Muslim authors born/residing in the imperial capital, Istanbul), 2) the language, writing in Turkish in Greek script (rather than writing in Turkish in Arabic script), 3) blurring the hierarchy between the original and the translated, using various rewriting practices e.g. *Temaşa-i Dünya ve Cefakâr u Cefakeş*, 4) the dependence of the local notables and readership in Anatolia for publishing rather than the publishers/publishing houses in Istanbul.

REFERENCES

Cankara, Murat. “Comparative Glimpse of the Early Steps of Novelistic Imagination in Turkish: Armeno-Turkish Novels of the 1850s

and 1860s”, 198-208. In *Routledge Handbook on Turkish Literature*, ed. Didem Havlioğlu and Zeynep Uysal, 198-208. Routledge, 2023.

Kara, Halim. “National Literary Historiography in Turkey: Mehmet Fuat Köprülü and His Legacy”. In *Routledge Handbook on Turkish Literature*, ed. Didem Havlioğlu and Zeynep Uysal, 223-234. Routledge, 2023.

Strauss, Johann. “Who Read What in the Ottoman Empire (19th-20th centuries)?” *Middle Eastern Literatures* 6, no. 1 (January 2003): 39-76.

Şişmanoğlu Şimşek, Şehnaz. “Karamanlidika Literary Production in the Mid-nineteenth Century”. In *Routledge Handbook on Turkish Literature*, ed. Didem Havlioğlu and Zeynep Uysal, 187-197. Routledge, 2023.

Şişmanoğlu Şimşek, Şehnaz. “Karamanlidika Literary Production at the end of the 19th century as reflected in the Pages of Anatoli.” In *Cultural Encounters in the Turkish-Speaking Communities of the Late Ottoman Empire*, ed. Evangelia Balta, 429-447. Istanbul: Isis Press, 2014.

Uslu, Mehmet Fatih and Altuğ, Fatih, ed. *Tanzimat ve Edebiyat*. İş Bankası, 2014.

BRIEF CV:

Şehnaz Şişmanoğlu Şimşek is an Assistant Professor at Kadir Has University, Istanbul where she coordinates the Turkish courses. She received her Phd from the Department of Turkish Language and Literature at Boğaziçi University with a doctoral thesis on Karamanlidika literature (Turkish in Greek script) in 19th century. Her research interests also include 19th century Ottoman-Greek culture and literature, Ottoman minority literatures, the serial novel, rewriting, intertextuality and gender studies. In 2021-2022 she was a post-doc fellow in the European Research Council’s (ERC) Starting Grants Program, Staging National Abjection: Theatre and Politics in Turkey and Its Diasporas. She has recently contributed to *Routledge Handbook on Turkish Literature* (2023) with her article “Karamanlidika Literary Production in the Mid-nineteenth Century”. Publications:

<https://khas.academia.edu/SehnazSismanogluSimsek>

Γαμζιέ Χατίπ

Υποψήφια Διδάκτωρ

Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή και οι Ρωμιοί της Κωνσταντινούπολης στο μυθιστόρημα *Aşkin Samatyaşı Sekanik'te Kaldı* του *Sergun Aşar*

Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή είναι ένα πολύ σημαντικό ιστορικό φαινόμενο που διαφέρει ως προς τα χαρακτηριστικά του από τους προηγούμενους εκπατρισμούς. Η συμφωνία για την ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών καθιερώνει για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση ανθρώπων και έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Έτσι, στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπογράφεται η ελληνοτουρκική σύμβαση, η οποία ρυθμίζει μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας την υποχρεωτική ανταλλαγή των Ελλήνων ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Από την ανταλλαγή εξαιρούνται οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Αν και η ανταλλαγή έχει μεγάλο αντίκτυπο στην παγκόσμια ιστορία, οι Τούρκοι συγγραφείς αρχίζουν να ασχολούνται με το συγκεκριμένο θέμα μόλις από τη δεκαετία του 1990. Μεγάλη σημασία έχει η διερεύνηση της πρόσληψης της ανταλλαγής στην τουρκική λογοτεχνία. Από αυτή την άποψη, εξετάζουμε το μυθιστόρημα *Aşkin Samatyaşı Selanik'te Kaldı* [= Ο έρωτας των Ψωμαθειών έμεινε στη Θεσσαλονίκη] του *Sergun Aşar*, το οποίο μεταφράζεται στα ελληνικά με τον τίτλο *Φίλησα μια φορά την Ευδοξία*. Η ανταλλαγή αναφέρεται έμμεσα στο μυθιστόρημα, αλλά οι πρωταγωνιστές έχουν ζήσει άμεσα τα σχετικά γεγονότα και τις δραματικές επιπτώσεις τους. Οι γονείς του κεντρικού ήρωα Χασάν ζουν στη Θεσσαλονίκη και ίδιος γεννιέται εκεί. Η οικογένειά του έρχεται στην Κωνσταντινούπολη με την ανταλλαγή. Στο εν λόγω μυθιστόρημα ο *Sergun Aşar* θίγει διάφορα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα που συνδέονται με την ανταλλαγή των πληθυσμών, όπως ο φόρος περιουσίας, οι σχέσεις των Ρωμιών με τους Τούρκους και τα περιστατικά των Σεπτεμβριανών στην Πόλη. Παράλληλα, καταγράφονται όψεις της καθημερινότητας των Ρωμιών στην Κωνσταντινούπολη.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Γαμζιέ Χατίπ αποφοίτησε από το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Ινστιτούτο Κοινωνικών Επιστημών - Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου Θράκης (Trakya Üniversitesi) στην Αδριανούπολη της Τουρκίας. Η μεταπτυχιακή διπλωματική της εργασία είχε ως αντικείμενο τη Σύμβαση της Λωζάνης και τους πρόσφυγες από τη Θεσσαλονίκη στη Σμύρνη (1922 - 1925). Εκπονεί διδακτορική διατριβή στο πεδίο της συγκριτικής γραμματολογίας στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με θέμα: *Η μεταμνήμη της ανταλλαγής των πληθυσμών στα σύγχρονα ελληνικά και τουρκικά ευπώλητα μυθιστορήματα.*

Ahmet Yıkık

Lecturer

Department of Turkish and Middle Eastern Studies

University of Cyprus

***A Sociological Analysis of Canan Tan's Longing
in terms of Population Change***

In this study, an interdisciplinary method that synthesizes the disciplines of sociology and literature was followed. In this context, starting from C. W. Mills' term 'social imagination', the focus is on the representation of population exchange in literature – a social phenomenon represented by the population exchange between Turkey and Greece agreed in Lausanne on 30 January 1923. The representations of individuals and society that appear in Canan Tan's novel *Hasret [Longing]* (2013), which deals with compulsory population exchange in the fictional world, are scrutinized within the framework of social movements. The novel is about a love affair between Tacettin – a young Turkish man – and a young Greek woman named Patricia, which begins in the early 20th century in the Anatolian town of Keskin. However, as a result of historical, social and political developments, the couple split up, so the work achieves a structure with social depth beyond an ordinary romantic novel. In this way, how and why the multi-ethnic society in which those of different ethnic origins such as Turkish, Greek, Armenian, etc. live together is lost is made a fundamental issue by Canan Tan, one of the leading writers of contemporary Turkish literature in the popular novel genre. The aim of this study is to discuss the representations of individuals and society depicted in *Longing* from a sociological perspective and to analyse the layers of meaning that Greek-Turkish population exchange contains.

BRIEF CV:

Ahmet Yıkık is a Lecturer in the Turkish and Middle Studies Department of University of Cyprus. He was born in Cyprus and obtained a Bachelor's Degree in Turkish Language and Literature (1999) from Ege University (Department of Turkish Language and Literature). He obtained both his Master's Degree (2013) and his PhD (2019) from the University of Cyprus (Department of Turkish and Middle Eastern Studies). He is the author of the books *Voices from the Periphery – Written Works from Cyprus* (Kesit Publications, Istanbul, 2022, in Turkish) and *First Serialised Novel in Turkish Cypriot Literature: A Glance* (Günce Publications, Ankara, 2021, in Turkish). His research interests include Modern Turkish Literature, Ottoman/Turkish literature in Cyprus from the 19th century to the present, and the sociology of literature. Publications:

<https://www.ucy.ac.cy/directory/en/profile/ayikik01>

Συγκριτική Γραμματολογία

Διανομή άρτου σε πρόσφυγες από τη Χηλή (Σιλε) της Μαύρης Θάλασσας
στην Αλεξανδρούπολη. Γενικά Αρχεία του Κράτους - Τμήμα Έβρου -
Φωτογραφική Συλλογή Γ. Παναγιώτου.

 Γενικά Αρχεία του Κράτους
Τμήμα Γ.Α.Κ. Έβρου

Σταύρος Θ. Ανεστίδης

Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης

Υποδιευθυντής

Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

***Προσδοκίες και απογοητεύσεις
των ξεριζωμένων της Ανταλλαγής. Μνείες στο έργο
της Τατιάνας Σταύρου και του Sabahattin Ali***

Η εισήγηση επιχειρεί να αναδείξει την οδυνηρή πραγματικότητα που αντιμετώπισαν οι ανταλλαγέντες πρόσφυγες από την Μικρά Ασία και την Ελλάδα στους αγνώστους και εν πολλοίς αφιλόξενους τόπους εγκατάστασής τους, με γνώμονα τον ψυχογραφικό ρεαλισμό της Τατιάνας Σταύρου και τον κοινωνικό ρεαλισμό του Sabahattin Ali.

Τατιάνα Σταύρου

Sabahattin Ali

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Σταύρος Θ. Ανεστίδης γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1960. Είναι διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, με επιστημονικά ενδιαφέροντα που επικεντρώνονται στην ιστορία των ιδεών στην Κωνσταντινούπολη και στη Μικρά Ασία κατά τον ύστερο 19ο αιώνα. Άρθρα και μελετήματά του δημοσιεύτηκαν σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι Υποδιευθυντής του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών και Μέλος του Διοικητικού του Συμβουλίου. Πρόσφατη μελέτη του για τη Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή: *Πατριαρχικής Μεγάλης του Γένους Σχολής Πάνθεον. Δεκαεπτά προσωπογραφίες*, Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών, Αθήνα 2019.

Ολυμπία Γ. Αντωνιάδου

Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών σε λογοτεχνικά κείμενα Ελλήνων και Τούρκων συγγραφέων: ταυτοτικά στερεότυπα και αντικατοπτρισμοί ετερότητας

Σύμφωνα με την Emine Yeşim Bedlek «η επίσημη ιστορία δεν ενδιαφέρεται για τη ζωή των καθημερινών ανθρώπων που είναι και τα άμεσα θύματα των ιστορικών και πολιτικών αποφάσεων. Με τη Σύμβαση της Λωζάνης εκτοπίστηκαν σχεδόν δύο εκατομμύρια άνθρωποι, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, από τις πατρίδες τους, και στην επίσημη ιστορία καταγράφεται ο αριθμός των εκτοπισθέντων· δεν καταγράφονται ωστόσο τα δεινά καθενός από τα θύματα».¹ Σε αντίθεση με τους Έλληνες συγγραφείς που αμέσως προχώρησαν στη λογοτεχνική αποτύπωση του τραύματος της ελληνοτουρκικής ανταλλαγής των πληθυσμών, οι Τούρκοι λογοτέχνες, μετά από μια περίοδο αποσιώπησης, άρχισαν, σύμφωνα με την D. Demirozu, να επαναφέρουν λογοτεχνικά το παρελθόν της Ανατολίας στο τουρκικό παρόν, επιχειρώντας συνειδητά να αναδείξουν στο τουρκικό αναγνωστικό κοινό πως, πέρα από τις έννοιες της εθνικότητας και της θρησκείας, υπάρχουν και άλλα κοινά που συνδέουν τους λαούς και καθιστούν δυνατή την ειρηνική τους συνύπαρξη. Αυτή η «επαναφροντασίωση» έχει σχέση με την επιδίωξη ενός διαφορετικού μέλλοντος.² Στην παρούσα ανακοίνωση, στόχος μας είναι η μελέτη της επαναφήγησης της ιστορικής πραγματικότητας μέσω της χρονικά αρκετά μεταγενέστερης λογοτεχνικής διήγησης συγγραφέων που επιχειρούν την ανασυγκρότηση της ιστορικής μνήμης, απελευθερωμένης από τον μειωτικό και απαξιωτικό λόγο των στερεοτύπων, τα οποία, διαμέσου της γενικευμένης και παραποιημένης απλούστευσης της εικόνας του Άλλου,³ κατηγοριοποιούν και ταξινομούν δημιουργώντας στερεότυπα, πολύ συχνά επιβλαβή.

---

¹ E. Yeşim Bedlek, *Η Ανταλλαγή Πληθυσμών του 1923 – Τραύμα και φαντασιακές κοινότητες σε Ελλάδα και Τουρκία*, μτφρ. Αικ. Χαλμούκου - επιστ. επιμ.: Σπ. Γ. Πλουμίδης, Gutenberg, Αθήνα 2022, σ. 143.

² D. Demirozü, «Το 1922 και η προσφυγιά στην ελληνική και την τουρκική αφήγηση», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 17 (2011), σσ. 123-149.

³ R. Amossy – A. Herschberg Pierrot, *Stéréotypes et clichés. Langue, discours, société*, Nathan, Paris 1997.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Ολυμπία Αντωνιάδου είναι δύο φορές βραβευμένη για τις μετα-διδασκαλίες της έρευνες, με υποτροφία του Ι.Κ.Υ. και με το Βραβείο Έρευνας και Καινοτομίας του Α.Π.Θ. Έχει διδάξει μαθήματα γαλλικής και ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, συγκριτικής γραμματολογίας και πολιτισμού στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, στο Διατμηματικό ΠΜΣ Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας και Πολιτισμού της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. και στο Διαπανεπιστημιακό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Erasmus Mundus CLE «Ευρωπαϊκοί πολιτισμοί και λογοτεχνίες». Από το 2014 διδάσκει ευρωπαϊκή λογοτεχνία, ως Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο στο προπτυχιακό πρόγραμμα «Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό» και στο Π.Μ.Σ. «Δημιουργική Γραφή». Ως Επισκέπτρια Ερευνήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, ασχολήθηκε με τις μεταναστευτικές κουλτούρες και τις διαπολιτισμικές επιρροές στην ιρανική πολιτισμική παράγωγη στην Ελλάδα και στη Γαλλία. Έχει δημοσιεύσει άρθρα σχετικά με την ελληνική γαλλόφωνη λογοτεχνία, τη μετανάστευση, τη διασπορά, ζητήματα ετερότητας και ταυτότητας και τους μύθους.

Damla Demirözü

Καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών
Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
Πανεπιστήμιο İstanbul

Από τον ξεριζωμό στην αναζήτηση: το 1922 και οι αφηγήσεις του

Το 1922 και η μετέπειτα Ανταλλαγή Πληθυσμών τερματίζει, σε μεγάλο βαθμό, τη συνύπαρξη Μουσουλμάνων/Τούρκων και Χριστιανών/Ρωμιών μέσα στον ίδιο χώρο. Τους κλείνει μέσα σε εθνικά κράτη. Η αφήγηση των εθνικών κρατών για το 1922 σταθεροποιεί τα σύνορα που έχουν χαραχθεί μετά τον πόλεμο. Οι αφηγήσεις των προσφύγων που καταγράφονται στη λογοτεχνία, όμως, αποτελούν μία άλλη πηγή. Η πηγή αυτή από την μία μεριά επηρεάζεται και από την άλλη επηρεάζει την υπαρκτή επίσημη αφήγηση του 1922. Επίσης, μεταφέρει τις σκέψεις και τα συναισθήματα των αυτόπτων μαρτύρων για το βίωμα του εκτοπισμού και για την εμπειρία του πολέμου. Με άλλα λόγια τα λογοτεχνικά κείμενα αποδίδουν εικόνες, σκέψεις και συναισθήματα του αυτόπτη μάρτυρα, τα οποία δεν κυριαρχούν στην επίσημη αφήγηση. Η μετάφραση αυτών των κειμένων στα τουρκικά συμβάλλει στη δημιουργία μίας άλλης ερμηνείας για το πολυεθνικό παρελθόν της Μικρασίας και για την εικόνα του Ρωμιού/Έλληνα. Στην εισήγησή μου πρώτα θα αναφερθώ στους διαφορετικούς συσχετισμούς του 1922 στην ελληνική και στην τουρκική αφήγηση και μετά θα αποπειραθώ να δείξω ότι τα λογοτεχνικά κείμενα των προσφύγων βοηθούν να ξεπεραστούν τα σύνορα των εθνικών αφηγήσεων.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Damla Demirözü είναι Καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών στο Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο İstanbul της Τουρκίας. Σπούδασε Αρχαία και Νέα Ελληνική Φιλολογία στα Πανεπιστήμια της Άγκυρας και της Αθήνας. Είναι διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα διατριβής: *Η εικόνα του Τούρκου στην πεζογραφία της Γενιάς του '30*. Έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας. Μετέφρασε νέα ελληνική λογοτεχνία στα τουρκικά, επιμελήθηκε ειδική σειρά εγχειριδίων για την εκμάθηση της νέας ελληνικής γλώσσας για τουρκόφωνους και συνέγραψε σειρά μονογραφιών, άρθρων και μελετών για την εικόνα του Τούρκου στη νέα ελληνική λογοτεχνία και για τη σχέση ιστορίας και λογοτεχνίας. Εργογραφία: <https://avesis.istanbul.edu.tr/damla.demirozu>

Παναγιώτης Κοντόλαιμος

Διδάσκων Οθωμανικού Πολιτισμού

Τμήμα Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης

Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών

Αναζητώντας τη γαλήνη.

Η ζωή μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών μέσα από τα έργα Γαλήνη του Ηλία Βενέζη και Huzur του Ahmet Hamdi Tanpınar

Το έργο του Ηλία Βενέζη και ο ρόλος των προσφύγων του 1922 σε αυτό είναι γνωστός. Σχεδόν στο σύνολο της πεζογραφίας του καταπιάνεται με θέματα και λογοτεχνικούς ήρωες που σχετίζονται με τους πρόσφυγες, την ζωή και τις προσπάθειές τους να ριζώσουν στην νέα τους πατρίδα. Το χαρακτηριστικότερο ίσως έργο αυτής της θεματολογίας στην ελληνική πεζογραφία του 20ου αιώνα, η *Γαλήνη*, περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τις προσπάθειες εγκατάστασης και επιβίωσης μιας ομάδας Μικρασιατών στην περιοχή της Αναβύσσου, οι οποίοι, παρά τις αντιξοότητες και την εχθρότητα που συναντούν, επιδιώκουν την επούλωση των πληγών του εκπατρισμού τους και το ριζωμα σε μια νέα πατρίδα, απαραίτητες προϋποθέσεις για την έλευση της πολυπόθητης «γαλήνης», ενός αισθήματος πληρότητας και κατασταλαγμού, σαν αυτό που χάθηκε με τον εκπατρισμό τους.

Από αυτή τη σκοπιά, οι ήρωες του Βενέζη δεν διαφέρουν από εκείνους του πολύ λιγότερο γνωστού στην Ελλάδα Τούρκου συγγραφέα Ahmet Hamdi Tanpınar, ο οποίος στο έργο του *Huzur* (το οποίο επίσης θα μπορούσε να μεταφραστεί και ως *Γαλήνη*) περιγράφει την ζωή μιας ομάδας ανθρώπων στην προπολεμική Κωνσταντινούπολη, ο κόσμος των οποίων κλονίστηκε ανεπανόρθωτα με την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την εγκαθίδρυση ενός νέου καθεστώτος. Σαν ξένοι μέσα στην χώρα τους, αναζητούν και αυτοί ένα είδος Γαλήνης, μέσω της διαχείρισης της μνήμης του παρελθόντος και της επιβίωσης σε ένα μετέωρο παρόν. Πέρα από τα ιστορικά τους συμφραζόμενα, και τα δύο αυτά έργα ουσιαστικά περιγράφουν τον διχασμό ανάμεσα σε ένα τραυματικά απολεσθέν (ατομικό αλλά και συλλογικό) παρελθόν και ένα αβέβαιο και συνεχώς δοκιμαζόμενο παρόν, που εμποδίζει την ισορροπία ανάμεσα στο τότε και το τώρα, δηλαδή την γαλήνη.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Παναγιώτης Κοντόλαιμος αποφοίτησε από το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων) και στο Πανεπιστήμιο Leiden της Ολλανδίας (Αρχαιολογία της Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής). Εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο με τίτλο: *Ο ρόλος των βακουφιών και των χορηγών τους στην ανάπτυξη της πρώιμης οθωμανικής πόλης στην Θράκη και την Βιθυνία (1370-1420). Αρχαιολογικά, αρχιτεκτονικά και ιστορικά τεκμήρια*. Στο ίδιο ίδρυμα και στη Σχολή Αρχιτεκτόνων/Μηχανικών πραγματοποίησε μεταδιδακτορική έρευνα με θέμα: *Οι Οθωμανοί και το ελληνικό τοπίο. Η πρόσληψη του τοπίου στον Ελλαδικό χώρο από τους Οθωμανούς και η επίδρασή της στον αρχιτεκτονικό και τοπιακό σχεδιασμό*. Δημοσίευσε μελέτες σε επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων και κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους. Διδάσκει Οθωμανικό Πολιτισμό ως ακαδημαϊκός υπότροφος στο Τμήμα Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών.

Θανάσης Β. Κούγκουλος

Επίκουρος Καθηγητής
Σημειωτικής, Λογοτεχνικής Ανάλυσης
και Πολιτισμικής Ερμηνείας
Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Αριστερά και μυθοπλασία της ανταλλαγής των πληθυσμών στη δεκαετία του 1940: Μενέλαος Λουντέμης - Sabahattin Ali

Η περίφημη επιλογική φράση των *Ματωμένων Χωμάτων* της Διδώς Σωτηρίου: «Ανάθεμα στους αίτιους!», όπου ως αιτία της Μικρασιατικής Καταστροφής εννοείται η «στρατηγική του ιμπεριαλισμού στην Ανατολική Μεσόγειο» (για να θυμηθούμε και τον τίτλο του σχετικού της δοκιμίου), εκφράζει μία πάγια θέση της ελληνικής Αριστεράς που συστηματοποιείται με την έκδοση του μυθιστορήματος το 1962 και σήμερα συμπεριλαμβάνεται στο επίσημο αφήγημα για την ήττα και τον οδυνηρό εκτοπισμό. Στον Μεσοπόλεμο και στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια αυτή η ερμηνεία βρίσκεται ακόμη υπό διαμόρφωση. Τα *Ματωμένα Χώματα* δεν είναι η αρχή της αριστερής μυθοπλαστικής πρόσληψης της μικρασιατικής τραγωδίας και της συνακόλουθης ανταλλαγής των πληθυσμών, αλλά η αποκρυστάλλωσή της. Από τη δεκαετία του 1940 και έως την αντίστοιχη του 1960, η Αριστερά, έχοντας ως παρακαταθήκη την αγωνιστική και αιματοβαμμένη εποχή της Κατοχής και του Εμφυλίου Πολέμου, καταθέτει στη λογοτεχνία τη δική της ιδεολογική εκδοχή για τη μικρασιατική εκστρατεία. Την ταυτίζει με έναν ιμπεριαλιστικό και κατακτητικό πόλεμο, που ικανοποιεί τις κεφαλαιοκρατικές επιδιώξεις των μεγάλων δυνάμεων και στρέφεται ενάντια στο συμφέρον και του ελληνικού πληθυσμού της Μικράς Ασίας και του τουρκικού λαού.

Στο πλαίσιο της παραπάνω θεώρησης, εξετάζουμε το μυθιστόρημα *Συννεφιάζει* (1946) του Μενέλαου Λουντέμη, ο οποίος παρότι είναι πολυδιαβασμένος εξακολουθεί να παραμένει παραγκωνισμένος από τη φιλολογική κριτική. Στο *Συννεφιάζει* ο Λουντέμης χρησιμοποιεί αυτοβιογραφικό υλικό από την προσφυγική του περιπέτεια και τη σκληρή βιοπάλη της εφηβικής του ηλικίας. Το κεντρικό δρων πρόσωπο, ένα ορφανό αγόρι — προσφυγάκι από τη Σταμπούλ-Κωνσταντινούπολη στον κάμπο της Καρατζόβας στην Μακεδονία — παλεύει ολομόναχο να επιζήσει μέσα σε σκληρές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Αναπτύσσει ειλικρινή φιλία μ' ένα «δεκάχρονο τουρκόπουλο» — τον Σουκρή, του οποίου η οικογένεια αναμένει την αναγκαστική της φυγή για την Τουρκία. Ο Σου-

κρής αναπάντεχα σκοτώνεται σε σιδηροδρομικό δυστύχημα. Ο ομοδιηγητικός αφηγητής του Λουντέμη αναπαριστά με ταξικούς όρους την εγκατάσταση των ξεριζωμένων Ρωμιών στην ελληνική ύπαιθρο. Από την άλλη, πολύ πρώιμα στην ελληνική πεζογραφία, αναδεικνύει τον πόνο της αντίστροφης προσφυγιάς των μουσουλμάνων της Ελλάδας. Η υποχρεωτική ανταλλαγή χαρακτηρίζεται ως ανάληψη ανατροπή στη ζωή των φτωχών Ρωμιών και των Τούρκων:

Κάτι ταξίδια αθέλητα, απελπισμένα. Να ζηλεύει ο τούρκος το ρωμιό και ο ρωμιός τον τούρκο. [...] Και πάνου από τα σύννεφα της μηχανής [του τρένου] και τ' ουρανού, αντάμωσαν ο Έλληνας Θεός με τον Τούρκο Θεό που αλλάζανε κι αυτοί πατρίδες στον ουρανό — και ρωτήθηκαν κι αυτοί «γιατί», και τα σύννεφα είπαν «μπιλέμ»... «Μπιλέμ» είπαν κι αυτά (δεν ξέρω) και μαύρισαν πιο πολύ.¹

Παράλληλα, συγκρίνουμε, στον άξονα της ιδεολογικής πρόσληψης της ανταλλαγής των πληθυσμών, το μυθιστόρημα του Λουντέμη με το διήγημα “Çirkince” [«Τσιρκίντζε»] (1947) του Sabahattin Ali.² Κι εδώ ο ομοδιηγητικός αφηγητής αναλύει από την οπτική της ταξικής διαστρωμάτωσης την υποβάθμιση του χωριού Τσιρκίντζε-Κιρκιντζές της Σμύρνης μετά την αναχώρηση των Ρωμιών και την έλευση μουσουλμάνων προσφύγων από την Καβάλα και την Ξάνθη. Οι νεοφερμένοι είναι καπνοπαράγωγοί και δεν γνωρίζουν να καλλιεργούν τη γη. Αναγκάζονται να πουλήσουν την ανταλλάξιμη περιουσία τους σε δύο Τούρκους γαιοκτήμονες από τη Σμύρνη και την Άγκυρα και να μετατραπούν σε δουλοπάροικους. Η κατάντια του πρώην ονειρικού τόπου είναι το αποτέλεσμα της συγγής εκμετάλλευσης των μουσουλμάνων προσφύγων από τους διαπλεκόμενους γηγενείς. Επιχειρούμε μία σημειωτική προσέγγιση του αξιακού κώδικα της Αριστεράς και της αριστερής μυθοπλαστικής απεικόνισης της ελληνοτουρκικής ανταλλαγής κατά τη δεκαετία του 1940 στην ελληνική και στην τουρκική πεζογραφία με βάση τα κείμενα των Μενέλαου Λουντέμη και Sabahattin Ali.

---

¹ Μ. Λουντέμης, *Συννεφιάζει*, Δωρικός, Αθήνα 171977, σ. 12.

² S. Ali, *Sırça Köşk. Bütün Eserleri. Öykü* [Το γυάλινο κτίριο. Όλα τα έργα του. Διηγήματα], Yarı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, σσ. 93-106. Ελληνική μετάφραση: Σ. Αλή, *Διηγήματα*, μτφρ. Θ. Ζαράγκαλης, Εκδόσεις Τσουκάτου, Αθήνα 2021, σσ. 10-125.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Θανάσης Β. Κούγκουλος τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Αλεξανδρούπολη. Σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Έλαβε διδακτορικό δίπλωμα Νέας Ελληνικής Φιλολογίας από το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Δημοσίευσε μονογραφίες, μελέτες και άρθρα στους τομείς της σημειωτικής, της νεοελληνικής φιλολογίας, της λογοτεχνικής εικονολογίας και της συγκριτικής γραμματολογίας. Συμμετείχε σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά συνέδρια (Ελλάδα, Ισπανία, Σουηδία, Τουρκία, Ρουμανία, Αλβανία, Λετονία, Ρωσία). Το χρονικό διάστημα 2008-2012 δίδαξε νέα ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία στο Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Trakya στην Αδριανούπολη της Τουρκίας. Την περίοδο 2013-2016 δίδαξε σε μεταπτυχιακά προγράμματα του Ινστιτούτου Κοινωνικών Επιστημών (Sosyal Bilimler Enstitüsü) του ίδιου Πανεπιστημίου και του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Εργάστηκε ως φιλόλογος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και από τον Οκτώβριο του 2017 έως τον Αύγουστο του 2022 ως μέλος Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. Το 2022 εκλέχθηκε στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. Επίκουρος Καθηγητής με γνωστικό αντικείμενο «Σημειωτική: Λογοτεχνική ανάλυση και πολιτισμική ερμηνεία». Επίσης, διδάσκει και επιβλέπει διπλωματικές στα μεταπτυχιακά προγράμματα «Δημιουργική Γραφή» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, «Δημιουργική Γραφή» του Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και του Τμήματος Κινηματογράφου του Α.Π.Θ. και «Συγκριτική Φιλολογία στον Παρευξείνιο Χώρο» του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δ.Π.Θ.

Ερευνητικά ενδιαφέροντα: Σημειωτική και Θεωρία της Λογοτεχνίας, Νεοελληνική Φιλολογία, Συγκριτική Γραμματολογία, Λογοτεχνική Γεωγραφία, Πολιτισμική/Λογοτεχνική Εικονολογία, Πολιτισμικές Σπουδές.

Εργογραφία:

<https://www.he.duth.gr/el/staff/thanasis-v-koygkoylos>

<https://duth.academia.edu/ThanasisKougoulos>

A handwritten signature in black ink, written in a cursive style. The signature appears to be 'Μενελάου Λουντέμη'.

Υπογραφή του Μενέλαου Λουντέμη

A handwritten signature in black ink, written in a cursive style. The signature appears to be 'S. Ali'.

Υπογραφή του Sabahattin Ali

Μαρία Σιακαλλή

Υποψήφια Διδάκτωρ

Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το κοινό παρελθόν στο ελληνικό και στο τουρκικό μυθιστόρημα με θέμα την ανταλλαγή των πληθυσμών

Η ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στην απεικόνιση του κοινού παρελθόντος, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από μυθιστορήματα με θέμα την ανταλλαγή των πληθυσμών, τα οποία έχουν γραφτεί από Έλληνες και Τούρκους συγγραφείς δεύτερης και τρίτης γενιάς προσφύγων. Είναι γεγονός ότι ενώ στην Ελλάδα αμέσως μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών έχουν δημοσιευτεί από τους ίδιους τους πρόσφυγες πληθώρα μυθιστορημάτων, στην Τουρκία, για πολιτικούς κυρίως λόγους, το θέμα της ανταλλαγής απασχόλησε τη λογοτεχνία πολύ αργότερα, μερικές μάλιστα δεκαετίες μετά τα γεγονότα, κυρίως από τη δεκαετία του '90. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, το μεγαλύτερο ποσοστό των τουρκικών έργων ανήκουν σε συγγραφείς απογόνους των προσφύγων.

Μερικά από τα έργα τα οποία θα εξεταστούν είναι: *Καραμανίτες* του Χρήστου Σαμουηλίδη, με καταγωγή από τη Χαλδία του Πόντου και το Καρς, *Ταμάμα: Η αγνοούμενη του Πόντου* του Γιώργου Ανδρεάδη, του οποίου οι γονείς είναι πρόσφυγες από τον Πόντο, *Το Φάντασμα της Προύσας* της Μαρίας Βεϊνόγλου, η οποία έχει ρίζα από την Καππαδοκία, *Επιστροφή στη Σμύρνη 1. Η θάλασσα μας* του Ευάγγελου Μαυρουδή, του οποίου οι γονείς είναι πρόσφυγες από τη Σμύρνη, *Γράμματα από τη Σμύρνη* του Θάνου Κονδύλη, του οποίου κλάδος της οικογένειας του είναι από τη Σμύρνη, *Giritli Mustafa* του Ertuğrul Erol Ergir, του οποίου οι γονείς είναι πρόσφυγες από την Κρήτη, *Savaşın Çocukları* του Ahmet Yorulmaz, του οποίου οι γονείς επίσης κατάγονται από την Κρήτη, *Kalbim Rumeli'de Kaldi* της Firdevs Tunçay, της οποίας η οικογένεια της μητέρα της είναι πρόσφυγες από την Καβάλα, *Kritimu, Giritim Benim* της Saba Altınsay, η οποία ανήκει στην τρίτη γενιά μιας οικογένειας προσφύγων από την Κρήτη, *Bir Anıç Mazi* της Fügen Ünal Şen, της οποίας οι παππούδες είναι πρόσφυγες από την Ελασσόνα.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Μαρία Σιακαλλή γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1980. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου και έχει ολοκληρώσει τις μεταπτυχιακές της σπουδές στην Κωνσταντινούπολη στον τομέα των Πολιτιστικών Σπουδών. Είναι υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου. Η έρευνά της εστιάζει στα θέματα της πολιτισμικής μνήμης και της ταυτότητας στην μετά το 1974 κυπριακή ποίηση. Επίσης, ποιήματά της έχουν δημοσιευτεί σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά στην Κύπρο και στην Ελλάδα, σε δύο ανθολογίες κυπριακής ποίησης στην Κύπρο, σε μία ανθολογία κυπριακής ποίησης στην ιταλική γλώσσα και σε μία ανθολογία κυπριακής ποίησης στην βουλγαρική γλώσσα. Ποιήματα της έχουν μεταφραστεί στην τουρκική, αγγλική, ιταλική και βουλγαρική γλώσσα. Η ίδια έχει μεταφράσει τουρκοκυπριακή ποίηση από την τουρκική στην ελληνική, ενώ παράλληλα ολοκλήρωσε τη μετάφραση και την επιμέλεια τριών δικοινοτικών ανθολογιών ποίησης. Από το 2017 μέχρι το 2019 διατέλεσε Γενική Γραμματέας της Ένωσης Λογοτεχνών Κύπρου. Από το 2020 μέχρι το 2022 διατέλεσε Συμπρόεδρος της Ένωσης Καλλιτεχνών και Συγγραφέων Κύπρου. Παράλληλα είναι μία από τους δύο ιδρυτές των εκδόσεων Baranga. Πρόκειται για έναν ανεξάρτητο και δίγλωσσο εκδοτικό οίκο, που ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 2018 με στόχο να συμβάλει στην προσπάθεια να διαβάσουν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι ο ένας τα έργα του άλλου, καθώς και στον αγώνα για την επαναπροσέγγιση και την ειρήνη στο νησί.

Παιδική Λογοτεχνία

Πρόσφυγες από τη Χηλή (Sile) της Μαύρης Θάλασσας στην Αλεξανδρού-
πολη. Γενικά Αρχεία του Κράτους - Τμήμα Έβρου - Φωτογραφική
Συλλογή Γ. Παναγιώτου.

 Γενικά Αρχεία του Κράτους
Τμήμα Γ.Α.Κ. Έβρου

Μάνος Δαμασκηνός

Υποψήφιος Διδάκτωρ

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Ε.Κ.Π.Α.

***Η ανταλλαγή των πληθυσμών μέσα από την
παιδική λογοτεχνία: η περίπτωση του παραμυθιού
Η υπόσχεση της Anna Conomos***

Η παρούσα ανακοίνωση θα εξετάσει την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μέσα από την παιδική λογοτεχνία και συγκεκριμένα από το παραμύθι *Η υπόσχεση* της Anna Conomos προσεγγίζοντας πώς αυτή αποτυπώνεται στο παιδικό κοινό μέσω των αφηγήσεων και της εικονογράφησης. Πώς επιλέγει η παιδική λογοτεχνία να εμβαθύνει σε ιστορικά θέματα και να τα καταστήσει κατανοητά στα παιδιά αναπτύσσοντας ερεθίσματα και προβληματισμούς; Πώς αποτυπώνεται η ανταλλαγή των πληθυσμών μέσα από τις εικονογραφημένες σελίδες και πώς τη διαχειρίζονται οι δύο ηρωίδες του παραμυθιού; Η παιδική λογοτεχνία καταγράφει μέσα από τις έγχρωμες σελίδες και του αφηγηματικού της λόγου τις τραυματικές στιγμές που αφήνει πίσω της η Ιστορία, αλλά ταυτόχρονα μαθαίνει στους νεαρούς αναγνώστες να την κατανοούν και να τη διαχειρίζονται. Ακόμη φέρνει στο φως ζητήματα και θέματα που ταλανίζουν τις ανθρώπινες ψυχές οι οποίες μέσα από τα βιώματά τους «αφυπνίζουν» μνήμες. Ποια είναι τελικά η «γοητεία του παραμυθιού» για να θυμηθούμε και τον ψυχολόγο Bruno Bettelheim και πώς αυτή «αφηγείται» οπτικά και προφορικά μεγάλα ιστορικά γεγονότα;

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Μάνος Δαμασκηνός είναι θεατρολόγος, απόφοιτος του Τμήματος Θεάτρου της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κάτοχος ενιαίου και αδιάσπαστου τίτλου σπουδών μεταπτυχιακού επιπέδου (Integrated Master). Αριστούχος απόφοιτος του μεταπτυχιακού προγράμματος του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και νυν υποψήφιος διδάκτωρ του ίδιου Τμήματος.

Εμμανουέλα – Γεωργία Κοκορόγιαννη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Ε.Κ.Π.Α.

***Αναπαραστάσεις της ανταλλαγής των πληθυσμών
του 1923 στο νεοελληνικό παιδικό βιβλίο***

Το βιβλίο που απευθύνεται στο παιδικό και νεανικό αναγνωστικό κοινό αποτέλεσε για χρόνια ένα παραγνωρισμένο είδος, ένα θεωρούμενο ως «κατώτερης ποιότητας» ή «ανάλαφρο» ανάγνωσμα, το οποίο απευθυνόταν αποκλειστικά στις μικρότερες ηλικίες. Παράλληλα, συχνά το βιβλίο για παιδιά διανθίστηκε – λανθασμένα – με πλειάδα «ηθικών διδαγμάτων», γεγονός το οποίο σε πολλές περιπτώσεις επιβάρυνε το εν λόγω είδος με στείρο διδακτισμό και του στέρησε τα στοιχεία που συμβάλλουν δραστικά στην αισθητική απόλαυση του εκάστοτε αναγνώστη.

Στις μέρες μας τα προαναφερθέντα ατοπήματα έχουν εν πολλοίς εκλείψει. Μέσα στην, ομολογουμένως, ευρύτατη κυκλοφορία βιβλίων για παιδικό και νεανικό κοινό, εντοπίζονται και πολύ αξιόλογοι τίτλοι. Παράλληλα, οι συγγραφείς που απευθύνονται σε παιδιά τείνουν πλέον να καταπιάνονται και με πιο «ευαίσθητα» ζητήματα, κοινωνικού, ιστορικού ή ακόμα και πολιτικού ενδιαφέροντος, δοσμένα, όμως, πάντα, με πρόσοφορο για τα παιδιά και εύληπτο από αυτά τρόπο.

Η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και η συνεπακόλουθη ανταλλαγή των πληθυσμών δεν αποτελούν εξαίρεση. Με αποκορύφωμα τη συμπλήρωση των 100 χρόνων από το γεγονός, το 2022, η εγχώρια παραγωγή παιδικού και νεανικού βιβλίου μάς έχει προσφέρει τα τελευταία χρόνια μια αξιόλογη σειρά σχετικών με το θέμα τίτλων (*Μέλη και Μελέκ* της Βάνας Μαυρίδου, *Το μαντίλι με τα τριαντάφυλλα* της Αλεξάνδρας Μητσιάλη, *Ερατώ* της Μαριέττας Κόντου, *Η Μυρτώ και η Σμύρνη των θαυμάτων* των Ζήνωνα Ζαμπακίδη και Βασιλικής Μαρκάκη, *Ρίζες* του Δημήτρη Ταουκίδη, *Η υπόσχεση* των Anna Conomos και Ντανιέλας Σταματιάδη κ.ά.). Η μελέτη κάποιων από τα βιβλία αυτά, τόσο στο επίπεδο του κειμένου, όσο και σε αυτό της εικονογράφησης, αποτελεί το ερευνητικό μέσο προσέγγισης των γεγονότων της Καταστροφής και της ανταλλαγής των πληθυσμών μέσα από τη ματιά των νεοελλήνων συγγραφέων παιδικής λογοτεχνίας.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Εμμανουέλα Γεωργία Κοκορόγιαννη γεννήθηκε στην Αθήνα το 1989. Είναι απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Ε.Κ.Π.Α. και μεταπτυχιακή φοιτήτρια του προγράμματος «Κοινωνικές Επιστήμες: Σύγχρονα Ζητήματα Ιστορικής, Κοινωνιολογικής Λαογραφικής Θεωρίας και Έρευνας» του ίδιου πανεπιστημιακού Τμήματος. Έχει δημοσιεύσει εργασίες λαογραφικού κυρίως ενδιαφέροντος σε δύο συλλογικούς τόμους. Τα τελευταία εννέα χρόνια εργάζεται ως δασκάλα σε δημοτικά σχολεία.

Graphic Novel

Πρόσφυγες στην Αλεξανδρούπολη. Γενικά Αρχεία του Κράτους – Τμήμα Έβρου – Φωτογραφική Συλλογή Γ. Παναγιώτου.

Ρόζη-Τριανταφυλλιά Αγγελάκη

Διδάσκουσα

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

1923, crossover λογοτεχνία και ακτινοβόλος ανάγνωση. Αναπτύσσοντας την κοινωνιολογική φαντασία μέσα από τα graphic novels

Η Σύμβαση της Λωζάνης του 1923 προέβλεπε την υποχρεωτική ανταλλαγή των ορθοδόξων χριστιανών τουρκικής υπηκοότητας που βρίσκονταν εγκατεστημένοι στο τουρκικό κράτος, με τους εγκατεστημένους στην Ελλάδα μουσουλμάνους ελληνικής υπηκοότητας, αφαιρώντας από εκείνους το δικαίωμα της εθελούσιας μετακίνησης και της επανόδου στις προγονικές εστίες. Η εν λόγω συμφωνία θεωρείται κορυφαίο διπλωματικό γεγονός, μιας και περιέλαβε ειρηνικούς όρους ανάμεσα στους εμπόλεμους Έλληνες και Τούρκους, με τον ποταμό Έβρο να παραμένει έκτοτε το βασικό σύνορο ανάμεσά τους. Συνδέθηκε, όμως, και με την εξέλιξη του Ανατολικού ζητήματος, όπως επίσης με τις ιδιάζουσες συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου. Το 1922 σημειώθηκε μεγάλο κύμα προσφύγων, το οποίο ολοκληρώθηκε με την εν λόγω Σύμβαση.

Αναμφίβολα, ζούμε στον πολιτισμό της εικόνας· επομένως, η επίσημη κριτική και λογοτεχνική θεωρία αναγνώρισε εξίσου την πρωτοκαθεδρία και τη λογοτεχνικότητα της εικόνας με τη μακρά εδραιωμένη γλωσσική υπεροχή. Τα graphic novels σήμερα δεν αποτελούν μόνο αντικείμενο ακαδημαϊκής ενασχόλησης, αλλά και δημοφιλή πολυσημιακά, υβριδικά πολιτισμικά προϊόντα, που προσφέρουν απόλαυση και γνώσεις τόσο στο παιδικό, όσο και στο ενήλικο αναγνωστικό κοινό, μιας και συχνά θίγουν απαιτητικά θέματα. Εν προκειμένω, θα μας απασχολήσουν graphic novels που, μέσα από τις σύνθετες, πολυεπίπεδες αφηγήσεις τους και την ιδιόμορφη ειδολογική τους διαμεσικότητα, αποτελούν μέσα κριτικού γραμματισμού για μικρούς και μεγάλους αναγνώστες, προκαλώντας τους να κατανοήσουν την ιστορικο-κοινωνική πραγματικότητα της διετίας 1922-1923 και, αψηφώντας στερεοτυπικές απόψεις, να συναισθανθούν τις περιπέτειες των Μικρασιατών μετά την υποχρεωτική έλευσή τους στην Ελλάδα. Δείγμα θα αποτελέσουν τα graphic novels *1922. Το τέλος ενός ονείρου* και *1923. Εχθρική πατρίδα* του Θανάση Πέτρου, ο οποίος μέσα από ιδιαίτερες συμβάσεις και τεχνικές του είδους, διαχειρίζεται το ιστορικο-πολιτισμικό γίνεσθαι ως κείμενο προς ανάλυ-

ση και καταμερίζει την ευθύνη της αφήγησης στα εικονιστικά και τα λεκτικά στοιχεία που τη συναποτελούν. Μεθοδολογικά εργαλεία συνιστούν τα εργαλεία της θεωρίας των κόμικς, σε συνδυασμό με εκείνα της θεωρίας της λογοτεχνίας και τη θεωρία της αισθητικής ανταπόκρισης, για το ρόλο του εννοούμενου αναγνώστη.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Ρόζη-Τριανταφυλλιά Αγγελάκη είναι ιστορικός, τουρκολόγος και κατέχει διδακτορικό και μεταδιδακτορικό δίπλωμα ειδίκευσης στην Παιδική Λογοτεχνία. Διδάσκει στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης «Ιστορία Παιδικής Λογοτεχνίας» και «Πολυπολιτισμική Παιδική Λογοτεχνία», στο διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα του Α.Π.Θ. και του Πανεπιστημίου Λευκωσίας «Θεωρία και χαρακτηριστικά παιδικού βιβλίου» και «Λογοτεχνία στον Ψηφιακό Πολιτισμό», ενώ στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο «Μεθοδολογία Κοινωνικής Έρευνας». Έχει διατελέσει υπότροφος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, του Ιδρύματος Παιδείας και Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, του Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη, του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών και του προγράμματος «Summer 2014 Asia Minor Summer Travel Seminar» υπό τη διοργάνωση του New York Life Center for the Study of Hellenism in Asia Minor and Pontos of Hellenic College, του Holy Cross Greek Orthodox School of Theology (Boston, U.S.A), του Interdisciplinary Center for Hellenic Studies, του The Richard Stockton College, New Jersey και του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών Αθήνας, που έλαβε χώρα σε Αθήνα, Κωνσταντινούπολη & Καππαδοκία, με ακαδημαϊκό υπεύθυνο τον Πασχάλη Κιτρομηλίδη.

Άγγελος Παληκίδης

Αναπληρωτής Καθηγητής

Διδακτικής της Ιστορίας

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το μικρασιατικό τραύμα στη σύγχρονη εικονογραφημένη μυθοπλασία: το graphic novel *Αϊβαλί του Solour* υπό το εννοιολογικό πρίσμα της Διδακτικής της Ιστορίας

Η έκδοση και κυκλοφορία αυτοτελών εικονογραφημένων ιστοριών που είναι εμπνευσμένες είτε από ελληνικά και διεθνή έργα λογοτεχνίας είτε από ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα, εμφανίστηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1950 με τα *Κλασικά Εικονογραφημένα* των Μικρασιατών αδελφών Πεχλιβανίδη, ακολουθώντας το αμερικανικό παράδειγμα των *Classics Illustrated*. Η βασική ιδέα ήταν ότι οι εικονογραφημένες εκδόσεις ήταν πιο ελκυστικές στα παιδιά, γι' αυτό και θα μπορούσαν ευκολότερα μέσα από αυτές να γνωρίσουν τη λογοτεχνία και την ιστορία και να αντλήσουν πρότυπα συμπεριφοράς. Παρά το γεγονός ότι επρόκειτο για εμπορικές εκδόσεις, που δεν υπόκειντο στον άμεσο έλεγχο του κράτους, όπως τα αναλυτικά προγράμματα και τα σχολικά εγχειρίδια, οι σειρές αυτές απηχούσαν πιστά την κυρίαρχη ιδεολογία, λειτουργούσαν φρονηματοστικά και έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην αναπαραγωγή ιστορικών μύθων και εθνικών στερεοτύπων.

Σήμερα μια νέα γενιά Ελλήνων δημιουργών υιοθετεί σύγχρονες μορφές εικονογραφικών αφηγήσεων, όπως το graphic novel (ο όρος θα μπορούσε να αποδοθεί πιο ελεύθερα στα ελληνικά ως *εικονογραφημένη μυθοπλασία*). Αρκετοί από αυτούς δεν διστάζουν να ασχοληθούν με ευαίσθητα και τραυματικά γεγονότα της ιστορίας και να αναμετρηθούν με το σκοτεινό παρελθόν. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει ο Solour (Αντώνης Νικολόπουλος) με το *Αϊβαλί* (πρώτη έκδοση το 2015). Ο δημιουργός, ο ίδιος εγγονός ανταλλαγέντων προσφύγων, «επιστρέφει» στον τόπο των προγόνων του και ανακαλύπτει τον χαμένο παράδεισο και την κόλαση της οικογενειακής και κοινοτικής ιστορίας του. Εμπνεόμενος από ποικίλες ιστορικές πηγές και συνομιλώντας με λογοτεχνικά αυτοβιογραφικά κείμενα του Φώτη Κόντογλου, του Αχμέτ Γιορουλμάζ, του Ηλία Βενέζη και της αδελφής του Αγάπης, περιπλανιέται στις πολλαπλές σημάνσεις του τραύματος στον χώρο και στον χρόνο της χαμένης πατρίδας.

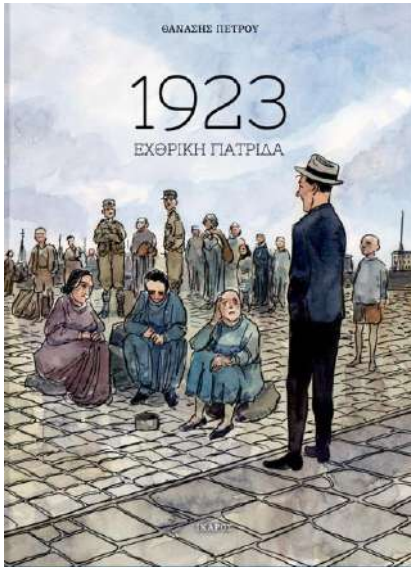
Η παρούσα εισήγηση μελετά το *Αϊβαλί* του Solour υπό το εννοιολογικό πρίσμα της σύγχρονης Διδακτικής της Ιστορίας. Ειδικότερα, διε-

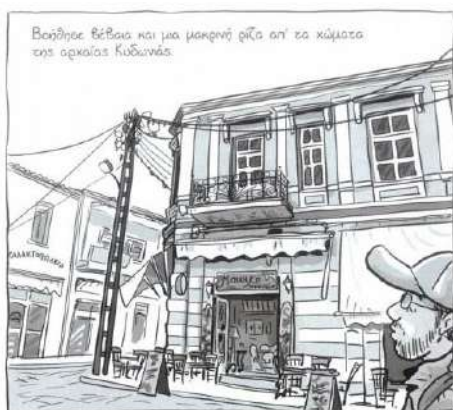
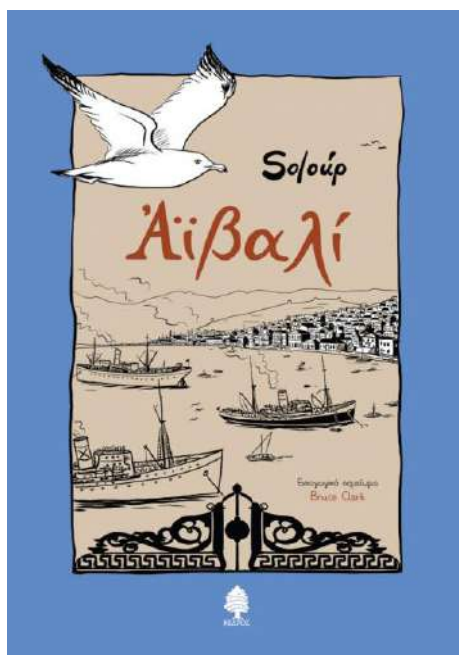
ρευνάται η παρουσία εννοιών της ιστορικής σκέψης, ο τρόπος προσέγγισης των ιστορικών πηγών, η δεξίωση νεότερων ιστοριογραφικών ρευμάτων, όπως η προφορική ιστορία, η ιστορία από τα κάτω και η μικροϊστορία, η πολυπρισματικότητα και κυρίως η εικόνα του εθνικού «άλλου», η διαχείριση συλλογικών στερεοτύπων και ταυτοτήτων, η ενσυναισθητική κατανόηση γεγονότων και νοοτροπιών του παρελθόντος, η παρουσία της ιστορίας στο παρόν και μάλιστα στον δημόσιο χώρο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο επιδιώκεται η παρούσα εισήγηση να συμβάλει στη συζήτηση για το αν και με ποιους τρόπους θα μπορούσαν τα graphic novel να ενταχθούν στη διδασκαλία και μάθηση της ιστορίας.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Άγγελος Παληκίδης γεννήθηκε στην Καβάλα, όπου και διαμένει. Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στο οποίο εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή. Εργάστηκε ως φιλόλογος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση κατά το χρονικό διάστημα 1995-2013. Δίδαξε ως ειδικός επιστήμονας Διδακτική της Ιστορίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, στο Διδακταλείο «Θ. Κάστανος» και στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Από το 2013 υπηρετεί στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας με γνωστικό αντικείμενο «Διδακτική της Ιστορίας». Σήμερα είναι Αναπληρωτής Καθηγητής. Είναι μέλος ελληνικών και διεθνών επιστημονικών εταιριών πάνω στη Διδακτική της Ιστορίας και των Κοινωνικών Επιστημών και εμπειρογνώμονας για την Ιστορική Εκπαίδευση στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Διδάσκει, πέρα από τα προπτυχιακά μαθήματα, στο ΠΜΣ του ΤΙΕ «Σπουδές στην Τοπική Ιστορία – διεπιστημονικές προσεγγίσεις» και στο ΠΜΣ του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου «Δημόσια Ιστορία». Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται πάνω στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας, στη διδακτική της ιστορικής εικόνας και της Ιστορίας της Τέχνης, στη χρήση νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία της Ιστορίας, στη μουσειακή ιστορική εκπαίδευση, στη διδακτική του Ολοκαυτώματος, στη διδακτική της Τοπικής Ιστορίας και στη Δημόσια Ιστορία. Έχει δημοσιεύσει μονογραφίες και επιστημονικές εργασίες σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Συμμετείχε στην Ελλάδα και στο εξωτερικό σε δεκάδες σεμινάρια Διδακτικής της Ιστορίας για όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, ενώ διοργάνωσε συνέδρια και ημερίδες. Εργογραφία:

<https://www.he.duth.gr/el/staff/aggelos-palikidis>

Κινηματογράφος

1924: Μουσουλμάνοι πρόσφυγες περιμένουν να φύγουν
από την Καβάλα.

<https://www.ekrembugraekinci.com/article/?ID=1224&m%C3%BCbade%20lenin-dinmeyen-sizisi>

Can Adiloğlu

Director and Screenwriter

Ankara, Turkey

My film project Exchange [Değiş Tokuş]

Despite a century has passed since the Population Exchange between Turkey and Greece; the number of films made in the subject is very limited. In Greece, a limited number of movies are made on the events on “Asia Minor catastrophe”, the most recent one being *My Beloved Smyrna*. Some other films, such as the movie *Rembetiko* of Costas Ferris, concentrate on the difficulties of the refugees in adapting their new countries. In Turkey, the presence of exchange is even less, such as *My Grandfather’s People* of Çağan Irmak. Moreover, almost all of these films are about the post-exchange trauma of people trying to adapt to their new homeland.

This limited presence of exchange in the big screen is very strange, especially when you consider that the events have directly affected about 1.7 million people. And even those few films are about the events before or after the population exchange. The exchange itself, for some reason, has never been directly covered in cinema.

My upcoming movie *Exchange* (Değiş Tokuş) is a story that takes place during this pivotal period in history. Rather than taking a one-sided perspective, the film shows the intersecting faith of a Turkish and a Greek family. The movie takes place in 1923, Veria in Greece. Living in their village, the lives of the Turks radically change with the arrival of Greek refugees from Bafra of Pontos. Brought in by a group of soldiers, the Greeks are given the houses of the Turks. As the implementation of the population exchange is not yet started, Turks and Greeks are asked to live under the same roof.

The Turkish family in our story hosts a Turkish only speaking Greek refugee family mandatorily. Initially perceived as a forced hospitality, this symbiosis becomes more complex over time. The fact that the house will be left to the Greeks, in a way, makes the Turks the guests and the Greeks the hosts.

The story gets more complicated with the struggle of the two lovers of the village, the Greek Kostas, and the daughter of the Turkish family Zeynep; childhood lovers trying to unite. The fact that the girl will be a subject of the forced migration is as big as a challenge as her family’s strict opposition to her marrying a Christian. The movie also explores the

issue of identity through the use of mythological symbolism and syncretism.

To show the film's potential to attract and engage an audience, we have also shot a Proof-of-Concept film. The reactions to the concept teaser have been overwhelmingly positive, and we have received requests from actors and non-professionals from both Turkey and Greece to be involved in the project. We are currently working towards the realization of the film, and we believe it will be of major interest to both Turkish and Greek audiences.

Proof-of-Concept film:

<https://vimeo.com/585812499/e04cd37b76>

BRIEF CV:

Originally a Civil Engineer, Can Adiloğlu practiced photography since his years at the university, and joined different photography groups. He worked with Zone System Photography for a period. He participated in mix exhibition and books at AFSAD an Ka Atolye. After the trainings he received at the Sinematek Association in Ankara, he started making documentaries. He worked at all different areas of filming, including camera, sound, light, editing. His documentaries were presented in Turkey and abroad. He studied acting and writing. Education: Istanbul Technical University, Civil Engineering (2001), University of California, Berkeley, USA, M.Sc. in Project Management (2002), Sinema Teknik Association, Ankara, Filmmaking and Directing Training (2015), Script Writing Training (2016), Cineimpact Film Academy, Romania, Creative Documentary Workshop (2018), OYTAD, Acting Training, Ankara (2018). He is currently working on his first feature length fiction film, *Exchange*, relating to the Turkish – Greek Population Exchange. Filmography:

<https://www.arkasira.net/>

From the film *Exchange*

From the film *Exchange*

Αφροδίτη Καϊράκη

Διδάκτωρ

Τμήμα Φιλολογίας

Ε.Κ.Π.Α.

Μαγική πόλις, Συνοικία το όνειρο: οι προσφυγικές συνοικίες στον αντίποδα της «εξιδανικευμένης» πόλης της εγχώριας κινηματογραφικής βιομηχανίας

Πολύ σύντομα μετά και τη λήξη του Εμφυλίου, ο ελληνικός κινηματογράφος τίθεται στην υπηρεσία της τουριστικής ανάπτυξης και, συνάμα, εμφύσησης μιας δυτικοτρόπης νοοτροπίας στους κατοίκους του άστεως. Σιγά-σιγά συστήνεται ένα εμπορικό κύκλωμα παραγωγής πολιτισμικού προϊόντος σύμφωνα με τους όρους ενός καπιταλιστικού συστήματος, πιστό αντίγραφο χολιγουντιανών προδιαγραφών. Η Αθήνα παρουσιάζεται ως μια πόλη σύγχρονη, ευρωπαϊκή. Οι ταινίες νεορεαλιστικού ύφους που καταγγέλλουν τον εξιδανικευμένο αστικό τρόπο ζωής, τον οποίο προβάλλει ο εγχώριος εμπορικός κινηματογράφος, είναι λιγοστές. Αλλά, ακόμη και σε αυτές, τόσο η μικρασιατική εκστρατεία, όσο και η Μικρασιατική Καταστροφή και η ανταλλαγή πληθυσμών, αποσιωπούνται. Όχι όμως πλήρως. Σε δύο από αυτές, παρουσιάζεται μια μεγάλη μερίδα πληθυσμού, οι Μικρασιάτες πρόσφυγες, που ζουν σε άθλιες συνθήκες, μέσα σε καταλύματα από τσίγκους και χαρτόνια, ακόμη και σαράντα χρόνια μετά τον διωγμό τους, διωγμένοι και πάλι στις παρυφές της πόλης. Η πρώτη απόπειρα αποδίδεται στον Νίκο Κούνδουρο και τη *Μαγική πόλη* (1954), που περιγράφει την καθημερινότητα των κατοίκων σε μία προσφυγική αθηναϊκής συνοικία, στο Δουργούτι. Οι λογοκριτικές, ωστόσο, επεμβάσεις στην ταινία του Αλέκου Αλεξανδράκη *Συνοικία το όνειρο* (1960) δεικνύουν τη θεσμική στάση απέναντι σε έναν κινηματογράφο εκτός του εμπορικού κυκλώματος, που, αν και συνθέτει μια σημαντικότατη ιστορική μαρτυρία, καταγράφει συνάμα μια εικόνα μιζέριας και εξαθλίωσης της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας, ενάντια στην κρατική γραμμή. Το σενάριο διαδραματίζεται στα προσφυγικά των Πετραλώνων, την γνωστή παραγκούπολη στον Ασύρματο, λίγο πριν γκρεμιστεί για να χτιστούν στο ίδιο μέρος τα λεγόμενα «πέτρινα της Φρειδερίκης». Δυο ταινίες, που παρ' όλο δεν κάνουν καμία αναφορά στην καταγωγή των κατοίκων των παραγκουπόλεων αυτών, εμπεριέχουν μία έμμεση καταγγελτική διάθεση στην αναζήτηση μιας σύγχρονης, αυθεντικής ελληνικότητας.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Αφροδίτη Καϊράκη ζει στα Εξάρχεια. Είναι διδάκτωρ του Τμήματος Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. και ερευνήτρια κινηματογραφικών σπουδών με πεδίο μελέτης τη σχέση κινηματογράφου και λογοτεχνίας. Το 2022 εκδόθηκε το πρώτο της δοκίμιο με τίτλο *Μεταμοντερνισμός και Νέο Χόλιγουντ* από τις εκδόσεις Αιγόκερως. Είναι μόνιμη φιλόλογος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023 εργάζεται ως επιστημονική συνεργάτης στο Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου.

Σταυρούλα Σωτηροπούλου

Μ.Α. Νεοελληνικών Σπουδών Παν. İstanbul

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια

Τμήμα Φιλολογίας

Ε.Κ.Π.Α.

Φωτογραφικές, λογοτεχνικές και κινηματογραφικές εικόνες της Ανταλλαγής: μία διακαλλιτεχνική προσέγγιση της ανταλλαγής των πληθυσμών

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί μία διακαλλιτεχνική προσέγγιση της αποτύπωσης της τραυματικής μνήμης από την ανταλλαγή των πληθυσμών στις τέχνες της φωτογραφίας, της λογοτεχνίας και του κινηματογράφου. Αποσκοπεί στη σύγκριση των εκφάνσεων της μετουσίωσης της μνήμης σε καλλιτεχνική δημιουργία και του αισθητικού αποτελέσματος σε συνδυασμό με την επίδραση αυτών στη συλλογική μνήμη των απογόνων των ανταλλαξιμών αλλά και γενικά του τουρκικού λαού. Στο πρώτο μέρος της εισήγησης θα παρουσιαστεί το φωτογραφικό-ποιητικό λεύκωμα με τίτλο *Mübadele* του Berkant Çolak. Στο λεύκωμα αυτό συνδυάζονται ποιήματα εμπνευσμένα από την ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών (*Mübadele*) με τις φωτογραφίες του Berkant Çolak από ανταλλάξιμους μουσουλμάνους και μέρη που εγκαταλείφθηκαν μετά την αναγκαστική μετακίνηση των δυο πληθυσμών. Στο δεύτερο μέρος της εισήγησης θα παρουσιαστούν εικόνες της ανταλλαγής από το μυθιστόρημα της Feride Çiçekoğlu *Η άλλη μεριά του νερού* [*Suyun Öte Yanı*] (μεταφρασμένο στα ελληνικά από τον Στέλιο Ροϊδη για τις εκδόσεις Καστανιώτη το 1997) και την κινηματογραφική του απόδοση, καθώς και από την ταινία *Οι άνθρωποι του παππού μου* [*Dedemin İnsanları*] (2011), οι οποίες συνομιλούν με τις αντίστοιχες εικόνες και τα ποιήματα του λευκώματος.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Σταυρούλα Σωτηροπούλου (γεν. 1995) είναι απόφοιτος του Τμήματος Φιλολογίας (κατεύθυνση Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (2018). Απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου İstanbul (2021) στις «Νεοελληνικές Σπουδές». Παράλληλα προς την εργασία της στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, συνεχίζει τις σπουδές της στο Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α. και στο ΠΜΣ «Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία – Γ. Α. Μέγας» του Τμήματος Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στη μνήμη, τη μεταμνήμη, το τραύμα, τη διασπορά και τη μετανάστευση, τη σύγκριση νεοελληνικής και τουρκικής λογοτεχνίας, καθώς επίσης και σε θέματα λαϊκού πολιτισμού, όπως αυτά αποτυπώνονται στις δυο λογοτεχνίες. Έχει παρουσιάσει και δημοσιεύσει εργασίες σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια και στο επιστημονικό περιοδικό *Νέα Παιδεία*.

Μουσεία & Εκθέσεις

1922: Συσσίτιο προσφύγων στη Χίο. Library of Congress –
American National Red Cross photograph collection. cph 3c39330
<http://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3c39330>

Χρυσούλα Αναγνωστοπούλου

Διδάκτωρ

Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Κρήτης

«Δύο φορές ξένοι» Όψεις της ελληνοτουρκικής ανταλλαγής πληθυσμών στα μουσεία των δύο χωρών

Εξήντα πέντε χιλιόμετρα από την Κωνσταντινούπολη, στην πόλη Τσατάλτζα [Catalca], ιδρύθηκε το 2005 και εγκαινιάστηκε το 2010, το Μουσείο της ανταλλαγής πληθυσμών [Mübadele Müzesi], με τη συνεργασία του Ιδρύματος Ανταλλαγέντων της Συνθήκης της Λωζάννης [Lozan Mübadilleri Vakfı - 2001], του Δήμου της Τσατάλτζα και του τουρκικού Οργανισμού Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας. Στο μουσείο αυτό — ογδόντα επτά χρόνια μετά την υπογραφή της διμερούς συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την υποχρεωτική ανταλλαγή ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών (Λωζάνη, 30 Ιανουαρίου 1923) — εκτίθενται ιστορικά τεκμήρια και προσωπικά αντικείμενα των Τούρκων προσφύγων που έφυγαν από τη Βόρεια Ελλάδα. Σύντομα, στον ίδιο χώρο, προστέθηκαν και εκθέματα Ελλήνων προσφύγων, που απομακρύνθηκαν αντίστοιχα από την Τουρκία βάσει της ίδιας συνθήκης.

Σήμερα, εκατό χρόνια μετά την αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών, μουσεία, κρατικά αρχεία, ιδρύματα, φορείς, ιδιωτικές συλλογές, δημοτικές πινακοθήκες και βιβλιοθήκες σε πολλές ελληνικές πόλεις, ξετυλίγουν τις ιστορίες των ανταλλάξιμων, αναμετρώντας με το παρελθόν, εκτιμούν το παρόν, επαναδιατυπώνουν το μέλλον. Η ανακοίνωση εστιάζει στους χώρους, όπου μέσα από τα εκθέματα, οι ανταλλαγέντες άνδρες και γυναίκες, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, από τις δύο πλευρές του Αιγαίου, πρόσφυγες κατά μία έννοια στην ίδια τους τη χώρα και ταυτόχρονα ξένοι — τόσο οι Έλληνες χριστιανοί ορθόδοξοι τουρκικής υπηκοότητας που ζούσαν στη Μικρά Ασία, όσο και οι Έλληνες υπήκοοι μουσουλμανικής θρησκείας που διαβιούσαν στην Ελλάδα (Μακεδονία, Ήπειρος και Κρήτη) — διασταυρώνουν τις ιστορίες τους. Το πλούσιο τεκμηριωτικό υλικό (ιστορικά και φωτογραφικά αρχεία, εκθέματα καθημερινής ζωής, πνευματικές και καλλιτεχνικές δημιουργίες, προφορικές μαρτυρίες), διαπερνά τις εποχές ειρήνης, ευημερίας, ανατροπής, καταστροφής, εκπατρισμού και στη συνέχεια εγκατάστασης, ενσωμάτωσης και δημιουργίας, με σκοπό την αποτροπή της λήθης και την πυροδότηση της μνήμης.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Χρυσούλα Αναγνωστοπούλου είναι διδάκτωρ του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα και έχει λάβει μέρος σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια. Άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε ιστορικά περιοδικά, ελληνικά και τουρκικά (*Μνήμων, Απόπλους, Kebikeç*) και σε πρακτικά συνεδρίων. Τα κύρια ερευνητικά της ενδιαφέροντα αναφέρονται στην ιστορία των γυναικών και του φύλου, στην ιστορία των επιχειρήσεων, στην ιστορία του ελληνικού και οθωμανικού γυναικείου περιοδικού Τύπου, στην προφορική ιστορία. Πρόσφατα εκδόθηκε το βιβλίο της *Ελληνίδες εκδότριες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία* από τις εκδόσεις Ασίνη (2022), βασισμένο στη διδακτορική της διατριβή με τίτλο *Όψεις της γυναικείας επιχειρηματικής δραστηριότητας: Ελληνίδες εκδότριες στον οθωμανικό χώρο (1887-1922)*.

Μυροφόρα Ευσταθιάδου

Διδάσκουσα

Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

«Η μάκενα τη Αθηνάς και τη χαμαιλέτες τ' ανοιγάρ'» Οι αφηγήσεις οικογενειακών προσφυγικών κειμηλίων ως υλικά τεκμήρια μνήμης

Η συμβολοποίηση του τόπου καταγωγής των προσφύγων μετά την ελληνοτουρκική ανταλλαγή των πληθυσμών πραγματοποιείται και μέσα από τα οικογενειακά κειμήλια, που λειτουργούν, αφενός μεν ως τεκμήρια της υλικότητας του τόπου, αφετέρου δε ως μέσο αναπαράστασης της συλλογικής τους ταυτότητας. Οι αφηγήσεις των απογόνων, αποτελούν την εμπράγματη τεκμηρίωση των αντικειμένων, προσδίδοντας ταυτότητα σε αυτά. Παράλληλα, μετατρέπουν τα κειμήλια από αντικείμενα σε υποκείμενα, που αφηγούνται τα ίδια την πορεία των άλλοτε κατόχων τους, συνδέοντας τα θραύσματα της κάθε οικογενειακής ιστορίας και αποτελώντας, με τον τρόπο αυτό, ένα είδος συνέχειας στο πολιτισμικό περιβάλλον.

Με αφορμή την έκθεση ποντιακών κειμηλίων με τίτλο «Ανοιγάρ' Μνήμης» (Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2022 - Ιανουάριος 2023), στην παρούσα ανακοίνωση ερευνάται η συμβολή των κειμηλίων στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας που δεν εξαρτάται μόνο από το χώρο (Appadurai), η συμβολή των αφηγήσεων ζωής των κατόχων των κειμηλίων στην οικογενειακή και συλλογική μνήμη και η επιθυμία δημοσιοποίησης των κειμηλίων, η αναπαράσταση των αφηγήσεων στην τέχνη (θεατρική απόδοση, δημιουργία ηχοτοπίων, θεατρικό παιχνίδι) και η πρόσληψη της εν λόγω έκθεσης σε μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (επισκέφθηκαν την έκθεση περίπου χίλιοι μαθητές). Μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις, με έμφαση στις προγονικές αφηγήσεις, οι απόγονοι των προσφύγων δημοσιοποιούν τις σιωπές των προγόνων τους, καθιστώντας την αφηγηματική συμπεριφορά θεμελιακή μνημονική πράξη και δημιουργούν νέα, πρωτογενή βιώματα, μέσα στον εκθεσιακό χώρο, ανασυνθέτοντας τις δικές τους αναμνήσεις με τα συναισθήματα των επισκεπτών της έκθεσης, με τους οποίους αλληλεπιδρούν.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Μυροφόρα Ευσταθιάδου διδάσκει στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Είναι απόφοιτη του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (πρ. Νηπιαγωγών) του Α.Π.Θ., του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ., κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος λαογραφίας (Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών της κατεύθυνσης: Ιστορία και Διδακτική Ιστορίας, Λαογραφία και Πολιτισμός του Ε.Κ.Π.Α.), κάτοχος διδακτορικού διπλώματος του Ε.Κ.Π.Α., με βαθμό Άριστα και τίτλο διακριβής: *Ταξιδεύοντας στον Πόντο: μια ιδιότυπη μορφή τουρισμού της νοσταλγίας*. Πραγματοποίησε μεταδιδακτορική έρευνα με θέμα: *Μύθοι, θρύλοι και ιστορικά πρόσωπα στον Πόντο, κοινές προσλήψεις Ελλήνων και Τούρκων*, στο Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογία του Δ.Π.Θ., με υποτροφία Ι.Κ.Υ. Είναι διαπιστευμένη εκπαιδύτρια της ποντιακής διαλέκτου (ΥΠΕΘ).

Βάιος Φ. Καμινιώτης

Διδάσκων Λαογραφίας

Τμήμα Φιλολογίας

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής

Πάντειο Πανεπιστήμιο

***Γι' αυτούς που φεύγουν κι αυτούς που μένουν.
Το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης ως τόπος μνήμης***

Με την ανταλλαγή πληθυσμών που προέβλεπε η Σύμβαση της Λωζάνης (Ιανουάριος 1923) κατέφυγαν στην Ελλάδα οι ορθόδοξοι της Τουρκίας, ενώ οι μουσουλμάνοι της Ελλάδας ακολούθησαν την αντίστροφη πορεία. Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης, από τη μια πλευρά, και οι ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, από την άλλη. Στο Εθνολογικό Μουσείο Θράκης περιέχονται οικογενειακά κειμήλια των ανταλλάξιμων και από τις δυο πλευρές, καθώς και όσων παρέμειναν στις εστίες τους. Στην παρούσα εισήγηση εξετάζονται τα εν λόγω μουσειακά αντικείμενα ως φορείς ατομικής και συλλογικής μνήμης, καθώς και το ίδιο το μουσείο ως τόπος μνήμης. Εν τέλει διερευνάται αν και κατά πόσον ο καθορισμός του ποταμού Έβρου ως συνόρου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας από τη Συνθήκη της Λωζάνης (Ιούλιος 1923) και ο διαχωρισμός της Δυτικής Θράκης από την Ανατολική επέβαλε στην ευρύτερη περιοχή μια απόλυτη οριοθέτηση του τρόπου ζωής χριστιανών και μουσουλμάνων ή αν υπήρξε μεταξύ τους και πολιτισμική επικοινωνία.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Βάιος Φ. Καμινιώτης είναι εντεταλμένος διδάσκων λαογραφίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και μεταδιδακτορικός ερευνητής σε ζητήματα ετερότητας του αρχαίου δράματος στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Σπούδασε κοινωνιολογία (Πάντειο Πανεπιστήμιο), αρχαιολογία (Α.Π.Θ.) και θέατρο (Ε.Κ.Π.Α). Έχει εκπονήσει ποιοτική κοινωνική έρευνα στην πεδινή Θεσσαλία, καρπός της οποίας είναι το βιβλίο: *Μάγισσες και μαγείρισσες. Διατροφή, μαγεία και γυναικεία εξουσία στους Καραγκούνηδες της Δυτικής Θεσσαλίας*. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα στρέφονται στον έντεχνο λαϊκό λόγο, στην ανθρωπολογία της διατροφής και στην ανθρωπολογία και στην κοινωνιολογία του θεάτρου και της τέχνης.

Βασιλική Κράββα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και
Ανθρωπολογίας της Κατανάλωσης
Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τα σώματα θυμούνται το παρελθόν και ιστορούν το παρόν: Αφηγήσεις προσφυγιάς μέσα από τον φακό του σκηνοθέτη και τον λόγο του ιστορικού

Στις 21 Ιουνίου 2016 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της έκθεσης «Techniques of the Body», μιας σύμπραξης της σκηνοθετικής ματιάς του Κωνσταντίνου Γιάνναρη και του ιστορικού Mark Mazower στην πόλη της Θεσσαλονίκης στο Αλατζά Ιμαρέτ, στα όρια της Άνω Πόλης. Η έκθεση διήρκεσε ένα μήνα και έγινε με αποκλειστική χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, με την υποστήριξη του Δήμου Θεσσαλονίκης. Ουσιαστικά επρόκειτο για μια κινηματογραφική και συνάμα ιστορική σύμπραξη, δηλαδή για πλάνα που τραβήχτηκαν από τον Γιάνναρη στην Ειδομένη και την πλατεία Βικτωρίας αλλά και πλάνα από το ιστορικό αρχείο του Ιδρύματος. Η σκηνοθετική αυτή διαδρομή επενδύθηκε με τη φωνή του ιστορικού, ο οποίος έκανε το σπικάζ. Μέσα στο Ιμαρέτ υπήρχε ένα φυλλάδιο για τις τεχνικές του σώματος γραμμένο από τον Mazower, τον διάσημο αυτόν νέο ιστορικό που να θυμίσω έχει γράψει το πολύκροτο βιβλίο *Θεσσαλονίκη η Πόλη των Φαντασμάτων* ιστορώντας τις διασταυρούμενες ιστορίες Εβραίων, Μουσουλμάνων και Αρμένιων στην πόλη. Θέμα της έκθεσης ήταν η προσφυγιά στο παρελθόν και το παρόν. Με κεντρικό άξονα τα πλάνα από τα προσφυγικά караβάνια που ξεκινούσαν από τη Σμύρνη για την Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή αποδίδεται η πείνα, ο πόνος, η δυστυχία, η απόγνωση, η απώλεια, η απόλυτη ταπείνωση. Τα караβάνια Μικρασιατών προσφύγων εναλλάσσονται με εικόνες από τη σύγχρονη προσφυγιά, τις διαδρομές των προσφύγων από τη Συρία, το Αφγανιστάν το Πακιστάν σε δρόμους, πλατείες και μετρό. Βασική θεματική, όπως άλλωστε μαρτυρά ο τίτλος της έκθεσης, είναι οι τεχνικές του σώματος όπως αναλύθηκαν από τον ανθρωπολόγο Marcel Mauss. Για αυτόν, καμιά κίνηση δεν είναι φυσική, όλες οι σωματοποιήσεις μαθαίνονται, σε μεγάλο βαθμό διδάσκονται. Τελικά αναρωτιόμαστε: ποιος είναι ο ξένος μέσα στη πόλη, τι απέγινε ο θεσμός του ικέτη και του φιλοξενούμενου, πόσο αδιάφοροι ήμασταν και είμαστε απέναντι στον πόνο και τον ξεριζωμό; Η προβολή της ταινίας γίνεται πάνω στον κεντρι-

κό τοίχο, ακριβώς κάτω από τον θόλο. Πάνω στον μισοκατεστραμμένο, γεμάτο ρωγμές τοίχο ενός κτιρίου που χτίστηκε τον 15ο αιώνα ως φτωχοκομείο και μεντρεσές, δηλαδή ιεροδιδασκαλείο για τους μουσουλμάνους. Ο κεντρικός χώρος του κτιρίου ήταν ο χώρος προσευχής, ενώ στους τέσσερις παράπλευρους γινόταν η διδασκαλία και τα συσσίτια.

Στη Θεσσαλονίκη, μια πόλη με επάλληλα προσφυγικά κύματα, μια πόλη όπου διασταυρώθηκαν στο πέρασμα της ιστορίας ανθρώπινες διαδρομές αναγκαστικής μετακίνησης, ξεριζωμού και ανείπωτου πόνου, στους γεμάτους ρωγμές τοίχους του Αλατζά (πολύχρωμου) Ιμαρέτ συναντήθηκαν και συνομίλησαν το παρόν και το παρελθόν, οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής και του σήμερα, ο πόνος και η απόγνωση των επάλληλων ξεριζωμών. Η επιλογή του χώρου είναι συμβολικά φορτισμένη, σημαίνουσα και προκαλεί στον επισκέπτη/θεατή έντονη συνκίνηση αλλά και προβληματισμό για την έννοια της ξενότητας και την καινούρια ουσία που καλείται η πόλη να δώσει στην έννοια του ουμανισμού.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Βασιλική Κράββα είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (Γνωστικό αντικείμενο: Κοινωνική Ανθρωπολογία και Ανθρωπολογία της Κατανάλωσης). Σπούδασε ιστορία και αρχαιολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Μέσω του προγράμματος ERASMUS φοίτησε στο Πανεπιστήμιο του *Cagliari* της Σαρδηνίας, Τμήμα Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας. Ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές στην κοινωνική ανθρωπολογία στο *Goldsmiths College*, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο ίδιο πανεπιστήμιο, η οποία πραγματεύεται θέματα τροφής και ταυτότητας των Εβραίων της Θεσσαλονίκης και παράλληλα εργάστηκε στο Τμήμα Ανθρωπολογίας του *Goldsmiths College* ως λέκτορας. Στη συνέχεια, δίδαξε κοινωνική ανθρωπολογία στο τμήμα I.A.K.A του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Συμμετείχε στο ερευνητικό πρόγραμμα CENTROPA που ασχολείται με την προφορική ιστορία των Εβραίων σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Έχει λάβει μέρος σε αρκετά διεθνή συνέδρια, ενώ οι μέχρι τώρα δημοσιευμένες μελέτες της (σε ξενόγλωσσους τόμους, ξενόγλωσσα και ελληνόγλωσσα επιστημονικά περιοδικά) άπτονται των εξής θεμάτων: η τροφή και η διατροφή ως «αποθήκες» παρελθοντικού υλικού, η πείνα και η στέρηση, οι καταναλωτικές πρακτικές, οι μειονοτικοί πληθυσμοί και η Ελλάδα, η σημασία των ιστοριών ζωής ως μεθοδολογικών και ερμηνευτικών εργαλείων, ανθρωπολογία και αναπαράσταση, Εβραίοι καλλιτέχνες στα ναζιστικά στρατόπεδα κ.ά. Έχουν εκδοθεί δύο μονογραφίες της: *Tell me what you eat and I'll tell you if you are Jewish: Food and discourses of identity*, 2010, VDM Verlag και *Καταναλώνοντας τον Πολιτισμό: Διαδρομές κατανάλωσης, ιστορίες τροφής και στέρησης*, 2020, Εκδόσεις Πατάκη. Επίσης, έχει επιμεληθεί άρθρα σε διάφορα επιστημονικά περιοδικά (*Anthropology and Sociology, Folklore, Ethnologia Balkanica, SAGE OPEN*). Πρόσφατα (καλοκαίρι 2021) εκδόθηκε: Σπυριδάκης Μάνος και Κράββα Βασιλική (επιμέλεια), *Τροχιές Επισφάλειας: Εθνογραφικές προσεγγίσεις*, Gutenberg: Αθήνα.

Εργογραφία: <https://www.he.duth.gr/el/staff/vasiliki-kravva>

Techniques of the Body

<https://www.athensvoice.gr/politismos/kinimatografos/131466/techniques-body/>

Elçin Macar

Professor of Political History
Department of Political Science
and International Relations
Yıldız Technical University, Istanbul

***The political context of
Population Exchange Museums in Turkey***

The paper claims to examine the ideological dimension and political expediencies that exist in the late initiative to create museums for the Exchange of Populations in Turkey after the first decade of the 21st century. This initiative is essentially connected to the issues concerning the process of assimilation of Muslim Refugees in Turkey and the acceptance of their ethnic identity.

BRIEF CV:

Elçin Macar is professor of political history in the Department of Political Science and International Relations of Yıldız Technical University, Istanbul. His researches focus on religious minorities, secularism and churches in Turkey and Greece. He wrote: *İstanbul'un yok olmuş iki Cemaati: Doğu Ritli Katolik Rumlar ve Bulgarlar* [Two Disappeared Communities of Istanbul: Catholic Greeks and Bulgarians in Oriental Rite], *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi* [The Ecumenical Patriarchate in the period of Turkish Republic], *İşte Geliyor Kurtuluş: Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a Yardımları (1940-1942)* [Turkish Aid to Greece in the Second World War 1940-1942] (Turkish and Greek versions in the same volume), *Beyaz Rus Ordusu Türkiye'de* [The White Russian Army in Turkey, with Oya Dağlar Macar], *İmroz'dan İstanbul'a Patrik Bartholomeos* [From Imvros to Istanbul. Patriarch Bartholomew] (biographical interview).

Publications: <https://avesis.yildiz.edu.tr/emacar>

Θεοπίστη Ελένη Πασχαλάκη

Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών
Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

***Προσφυγική τέχνη στο
Λαογραφικό Μουσείο των Νέων Μουδανιών***

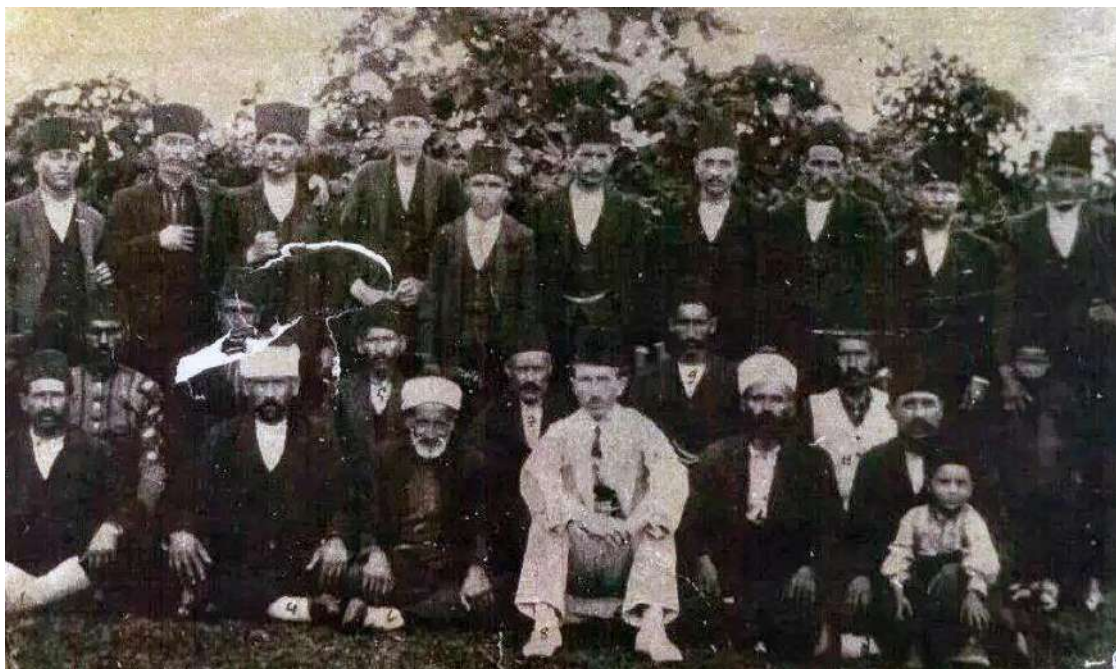
Οι πρόσφυγες, φεύγοντας από τα σπίτια τους, προσπάθησαν να πάρουν μαζί τους όσο περισσότερα αντικείμενα θεωρούσαν πολύτιμα. Ανάμεσά τους, κεντήματα, σεרבίτσια, οικοσκευές διάφορες, αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Τα περισσότερα προορίζονται για τις ανάγκες της καθημερινής ζωής, αλλά συγχρόνως αναδεικνύουν την καλαισθησία των δημιουργών και των ιδιοκτητών τους. Στα Νέα Μουδανιά Χαλκιδικής, η Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία «Βιθυνία», λειτουργεί εδώ και 30 περίπου χρόνια, λαογραφικό μουσείο όπου εκτίθενται πολλά αντικείμενα, κεντήματα, φορεσιές και άλλα, προϊόντα δωρεών των οικογενειών των προσφύγων. Πολλά από αυτά μπορούν να χαρακτηριστούν ως «έργα τέχνης» και με αυτά θα ασχοληθούμε στην ανακοίνωσή μας.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Θεοπίστη Ελένη Πασχαλάκη είναι απόφοιτη του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με ειδίκευση στην Εθνολογία και του μεταπτυχιακού προγράμματος «Σπουδές στην Τοπική Ιστορία – Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις» του ίδιου Τμήματος. Συμμετείχε σε επιστημονικές συναντήσεις και διεθνή επιστημονικά συνέδρια εθνογραφίας και κοινωνικής ανθρωπολογίας, καθώς και στο πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας στο Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού (Ι.Α.Π.Ε.) του Δήμου Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης.

Λαογραφία & Κοινωνική Ανθρωπολογία

1924: Μουσουλμάνοι πρόσφυγες από την περιοχή της Δράμας
στην Ordu (Κοτύωρα) του Πόντου.

<https://twitter.com/EribolTansel/status/1050294868814249984/photo/1>

Μ. Γ. Βαρβούνης

Κοσμήτωρ

Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ.

Καθηγητής Λαογραφίας

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η «δεύτερη ζωή» των τελετουργιών: αναβιώσεις εθίμων σε ανταλλάξιμους ελληνορθόδοξους πληθυσμούς

Στην ανακοίνωση αυτή εξετάζονται περιπτώσεις τελετουργιών ελληνορθόδοξων κατοίκων της Μικράς Ασίας που εντάχθηκαν στους «ανταλλάξιμους» της Συνθήκης της Λωζάνης, και οι οποίες λόγω των ιστορικών γεγονότων «έσβησαν» στις περιοχές που τις γέννησαν και όπου επιχωρίαζαν, «αναβιώθηκαν» όμως στους χώρους της νέας εγκατάστασης των φορέων τους. Δίνονται χαρακτηριστικά παραδείγματα, κυρίως όσον αφορά τις εποχικές εθιμικές πυρές και τους εθιμικούς εκκλησιαστικούς πλειστηριασμούς, και τις περιπτώσεις που αυτοί, χρόνια μετά την ανταλλαγή και την προσφυγοποίηση των ελληνορθόδοξων πληθυσμών της Μικράς Ασίας που τους τελούσαν, άρχισαν να τελούνται και πάλι. Εξετάζονται οι λόγοι της αναβίωσης, η σχέση τους με το κίνημα του φολκλорισμού, ο ρόλος των εθνοτοπικών πολιτιστικών συλλόγων κάθε περιοχής και η εμπλοκή τους στο ζήτημα της δόμησης μιας «τοπικής προσφυγικής» ταυτότητας, ιδίως στους απογόνους της δεύτερης, της τρίτης και της τέταρτης γενιάς των προσφύγων. Με τον τρόπο αυτό, εξάγονται συμπεράσματα σχετικά με την «δεύτερη ζωή» που οι τελετουργίες αυτές έχουν πλέον αποκτήσει, τις συνισταμένες και τις παραμέτρους που οδηγούν στην αναβίωσή τους, τις αρχές που επικρατούν στη διαδικασία αυτή και τους τρόπους με τους οποίους οι νέες αυτές συνθήκες επιδρούν πάνω στη μορφή των αναβιωμένων τελετουργιών και στον τρόπο με τον οποίο αυτές προσλαμβάνονται, όχι μόνο από όσους τις παρακολουθούν, αλλά και από εκείνους που εμπλέκονται στην διαδικασία της αναβίωσής τους. Πρόκειται για μια πτυχή διαχείρισης της προσφυγικής πολιτισμικής κληρονομιάς, που οπωσδήποτε παρουσιάζει ενδιαφέρον, και απασχολεί την σύγχρονη λαογραφική έρευνα, αποτελώντας τμήμα του γενικότερου ζητήματος της διαχείρισης της κληρονομιάς, υλικής και άυλης, την οποία οι πρόσφυγες έφεραν στις νέες τους πατρίδες.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Μανόλης Γερ. Βαρβούνης (Σάμος, 1966) είναι Καθηγητής Λαογραφίας, Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (2026-2020) και Κοσμήτορας της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (2021 - 2024), Διευθυντής του «Εργαστηρίου Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας» του Δ.Π.Θ. και Διευθυντής του «Κέντρου Εκκλησιαστικών, Ιστορικών και Πολιτισμικών Μελετών» της Ι. Μητροπόλεως Σάμου και Ικαρίας, Αντιπρόεδρος της «Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας» και μέλος του Δ.Σ. του «Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας - Θράκης». Έχει τιμηθεί με τα Οφφίκια του «Άρχοντας Προστάτου των Γραμμάτων» του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του «Μεγάλου Άρχοντος Χαρτοφύλακος» του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και Πάσης Αφρικής, καθώς και από το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων ως «Σταυροφόρος του Παναγίου Τάφου». Είναι κάτοχος τεσσάρων επίτιμων διδακτορικών τίτλων (ΗΠΑ, Ρουμανία, Ελλάδα) και τακτικό, αντεπιστέλλον ή επίτιμο μέλος οκτώ Ακαδημιών της αλλοδαπής (ΗΠΑ, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Αυστρία, Γερμανία), καθώς και Επίτιμος Καθηγητής του Τμήματος Κλασικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου. Μέλος πολλών ελληνικών και διεθνών επιστημονικών εταιρειών, επιτροπών και οργανώσεων, διευθυντής, εκδότης και κριτής επιστημονικών περιοδικών στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Βιβλία και μελέτες του έχουν μεταφραστεί και δημοσιευθεί επίσης στην αγγλική, στη γαλλική, στην ισπανική, στην ιταλική, στη γερμανική, στη σερβική, στην τουρκική, στη ρωσική, στη γεωργιανή, στην αρμενική, στην αραβική, στη ρουμανική και στη βουλγαρική γλώσσα. Με πρόσκληση ξένων πανεπιστημίων και επιστημονικών εταιρειών έχει πραγματοποιήσει ομιλίες και διαλέξεις πλην της Ελλάδας και της Κύπρου, στο Βέλγιο, στη Γερμανία, στο Λουξεμβούργο, στη Δανία, στη Σουηδία, στην Αίγυπτο, στη Ρωσία, στη Σερβία, στη Λετονία, στη Φιλανδία, στην Τουρκία, στη Γεωργία, στην Ισπανία, στην Πολωνία, στη Ρουμανία, στην Αυστραλία, στις Η.Π.Α. και στη Βουλγαρία.

Εργογραφία: <https://www.he.duth.gr/el/staff/emmanoyil-varvoynis>

Ζωή Ν. Μάργαρη

Κύρια Ερευνήτρια

Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας

Ακαδημία Αθηνών

***«Τι σε μέλει εσένανε από πού είμαι εγώ;»
Κοινωνικές αναπαραστάσεις, επιτελεστικές τέχνες,
μουσικές και χοροί των προσφύγων***

Η παρούσα μελέτη εκκινεί από τις σημαντικές μεταβολές που επέφεραν οι επιβεβλημένες μετακινήσεις πολυπληθών ετερόκλιτων κοινωνικών ομάδων που πραγματοποιήθηκαν λόγω της ελληνοτουρκικής ανταλλαγής πληθυσμών και διερευνά την επενέργειά τους στις επιτελεστικές τέχνες. Επικεντρωμένη στην μουσικοχορευτική φυσιογνωμία των προσφυγικών κοινοτήτων, εξετάζει τις εικόνες των Ελλήνων της Ανατολής όπως αυτές σχηματοποιούνται σε χορευτική πράξη, προκειμένου να προσεγγίσει το σύνθετο ζήτημα των κοινωνικών αναπαραστάσεων τους στην λαϊκή τέχνη. Βασισμένη στα ευρήματα της εθνογραφικής και αρχαικής έρευνας εστιάζει στις ορχηστικές επιτελεστικές πρακτικές, ως ενσώματα δυναμικά επικοινωνιακά πεδία πολιτισμικής αλληλόδρασης και επιχειρεί να αναδείξει την πολυεπίπεδη σημασία τους για την (ανα)διαπραγμάτευση και (ανα)νοηματοδότηση της «ελληνικής τέχνης». Έτσι ο χορός — ως πολιτισμική πράξη άρρηκτα συνδεδεμένη με την μουσική και το τραγούδι — εξετάζεται ως τέχνη η οποία, μέσα από ποικίλες πολιτισμικές μήτρες ερμηνείας, καθίσταται βασικός παράγοντας της διαμόρφωσης αλλά και της λειτουργίας των κοινωνικών αναπαραστάσεων «του πρόσφυγα», των προσφυγικών κοινοτήτων αλλά και της ιστορίας τους στη σύγχρονη Ελλάδα.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Ζωή Ν. Μάργαρη πραγματοποίησε προπτυχιακές, μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές στην εθνολογία, στην ανθρωπολογία και στην εθνοχορολογία. Εξειδικεύεται στην ανθρωπολογική μελέτη των εθμικών τελετουργικών εκφάνσεων των τελεστικών τεχνών, με έμφαση στην εθνοανθρωπολογική προσέγγιση των λαϊκών δρωμένων και του χορού. Έχει συμμετάσχει ως επιστημονική συνεργάτις-ερευνήτρια και διευθύντρια ερευνών, σε πολλά ερευνητικά προγράμματα, ενώ παράλληλα διδάσκει συστηματικά στο πλαίσιο προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών πολλών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Ε.Α.Π., Ε.Κ.Π.Α., Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης κ.ά.). Από το 1999 έως το 2009 διετέλεσε επιστημονική συνεργάτις και Καθηγήτρια Εφαρμογών (2002-2009) του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου και τον Μάιο του 2008 εξελέγη ερευνήτρια του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας στο οποίο υπηρετεί μέχρι και σήμερα, ως Κύρια Ερευνήτρια. Έχει συμμετάσχει σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια, έχει δημοσιεύσει βιβλία και άρθρα σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά παρουσιάζοντας εθνογραφικές και θεωρητικές μελέτες με αντικείμενο την σύγχρονη εθνοανθρωπολογική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού.

Αικατερίνη Μάρκου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κοινωνικής και Ιστορικής Ανθρωπολογίας
του βαλκανικού χώρου
Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η μνημοποιητική της προσφυγιάς και της υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών (1922/23-2023): γλυπτικά μνημεία και αγάλματα

Η Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και η υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας βάσει της Συνθήκης της Λωζάνης (1923) που ακολούθησε αποτελούν σημαντικά ορόσημα της νεοελληνικής ιστορίας. Με τα δύο αυτά ιστορικά γεγονότα δόθηκε τέλος στο όραμα της Μεγάλης Ιδέας και καθορίστηκαν τα οριστικά σύνορα του ελληνικού έθνους-κράτους με σοβαρές συνέπειες στο πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικο-πολιτισμικό και δημογραφικό σκηνικό της Ελλάδας. Τα πολεμικά γεγονότα και η διπλωματία της εποχής οδήγησαν στην τραγική απώλεια ανθρώπων και τη δημιουργία συλλογικής τραυματικής μνήμης, η οποία εκφράστηκε δημοσίως αρκετά χρόνια αργότερα. Στην εισήγηση αυτή μας ενδιαφέρει να διερευνήσουμε τον τρόπο απομνημόνευσης και τη μετάδοση της μνήμης της προσφυγιάς και της εμπειρίας του «ξεριζωμού» στο δημόσιο χώρο μέσω των μνημονικών πολιτικών και της ανέγερσης μνημείων και αγαλμάτων, τα οποία βρίσκονται διάσπαρτα στην ελληνική επικράτεια, όπως: πλατείες, μπροστά σε συμβολικά κρατικά και ιστορικά κτήρια, προαύλια ναών, κλπ. και λειτουργούν ως τοπόσημα μνήμης. Η δημόσια γλυπτική γίνεται εδώ αντιληπτή ως βαρύνουσας σημασίας εικαστική αναπαράσταση της ιστορικής μνήμης, έτσι όπως νομιμοποιείται από τους επίσημους κρατικούς ή άλλους θεσμικούς φορείς μέσα σε συγκεκριμένα κάθε φορά καθεστώτα αναπαράστασης και αφήγησης. Ειδικότερα, θα μας απασχολήσει το είδος και το περιεχόμενο της μνήμης που μεταδίδεται μέσω των γλυπτικών μνημείων/αγαλμάτων στη διάρκεια ενός αιώνα από τα τραγικά γεγονότα, καθώς και η μνημοποιητική διαδικασία η οποία εμπλέκει κρατικούς φορείς, προσφυγικές συλλογικότητες, γλύπτες-δημιουργούς και τους αποδέκτες των έργων απομνημόνευσης.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Η Αικατερίνη Μάρκου είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Σπούδασε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και είναι απόφοιτος του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης. Πραγματοποίησε, στη συνέχεια, τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Πανεπιστήμιο Παρίσι X-Nanterre με ειδίκευση στις Κοινωνικές Επιστήμες της Σύγχρονης Εποχής: Κοινωνιολογία, Ανθρωπολογία, Ιστορία. Το 2001, υποστήριξε τη διδακτορική της διατριβή, στην *École des Hautes Etudes en Sciences Sociales*, στο Παρίσι, στον τομέα της Κοινωνικής και Ιστορικής Ανθρωπολογίας. Στο ίδιο πανεπιστήμιο παρακολούθησε τα σεμινάρια του Κέντρου Τούρκικων, Οθωμανικών, Βαλκανικών και Κεντροασιατικών Σπουδών (CETOBAC) και στο Εθνικό Ινστιτούτο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμών (INALCO) στο Παρίσι τα σεμινάρια του Τομέα Βουλγαρικών Σπουδών.

Έχει διδάξει στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (2002-2012) και από το 2012 διδάσκει στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. Έχει συνεργαστεί με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και με το Ινστιτούτο Συγκριτικής Εθνολογίας της Μεσογείου (IDEMEC). Έχει πραγματοποιήσει επιτόπιες έρευνες στη Θράκη και σε βαλκανικές χώρες, τις οποίες συνεχίζει μέχρι και σήμερα. Το 2006 πραγματοποίησε έρευνά στην Κωνσταντινούπολη με θέμα την εκπαίδευση των Ρωμιών της Πόλης. Το 2009 συμμετείχε ως διδάσκουσα στο 4th Konitsa International Summer School και το 2013 διοργάνωσε επιστημονική διημερίδα στην Κομοτηνή για τον μπεκτασισμό-αλεβιτισμό στον σύγχρονο μουσουλμανικό κόσμο.

Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εντάσσονται στο πλαίσιο της ιστορικής-κοινωνικής ανθρωπολογίας και της εθνολογίας του βαλκανικού χώρου και πιο συγκεκριμένα αφορούν στα μεθοδολογικά ζητήματα της εθνογραφικής έρευνας, στα θέματα εθνικών και εθνοτικών ταυτοτήτων στα Βαλκάνια και ιδιαίτερα στη μελέτη του βαλκανικού Ισλάμ. Επίσης, ασχολείται με τα ζητήματα μνήμης και χώρου, την κοινωνική διάσταση των γλωσσικών ανταλλαγών, την ανθρωπολογία των συνόρων, τη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς, κυρίως της οθωμανικής, και την ανθρωπολογία του τουρισμού. Είναι υπεύθυνη της σειράς *Balkanica et Orientalia* των εκδόσεων *Ηρόδοτος* και έχει δημοσιεύσει άρθρα σε περιοδικά και μελέτες σε συλλογικούς τόμους. Είναι μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας, της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας (Ε.Π.Ι.) και της *Association d'Anthropologie Méditerranéenne*.

Εργογραφία: <https://www.he.duth.gr/el/staff/aikaterini-markoy>

Γεώργιος Ναθαναήλ

Διδάκτωρ Λαογραφίας

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο Παράδεισος του Giles Milton δεν χάθηκε: απεικονίζεται – δημιουργεί – διαφυλάσσεται

Αφορμή για την επιλογή του θέματος της μελέτης αυτής είναι το πολύ γνωστό βιβλίο με τίτλο *Ο Χαμένος Παράδεισος-Σμύρνη 1922* του Βρετανού συγγραφέα, ιστορικού και δημοσιογράφου Giles Milton, που επανακυκλοφόρησε το 2022, σε επετειακή έκδοση, με αφορμή τα 100 χρόνια της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ο ίδιος σημειώνει στον καινούριο πρόλόγο του στην αμερικανική έκδοση ότι, του ζητήθηκε να κάνει μια περιοδεία διαλέξεων σε πόλεις των ΗΠΑ, όπου πολλοί απόγονοι προσφύγων έρχονταν να τις παρακολουθήσουν. Όμως, όπου πήγαινε, άκουγε πάντοτε την ίδια φράση: «Αυτό που συνέβη στη Σμύρνη ήταν τόσο επώδυνο, τόσο τραυματικό, που οι παππούδες μας αρνούσαν ακόμα και να μιλήσουν γι' αυτό». Έθαβαν το τραύμα και δεν το περνούσαν στις νεότερες γενιές. Έκλεισαν την πόρτα της μνήμης.

Ο *Παράδεισος*, όμως, δεν χάθηκε: απεικονίζεται, δημιουργεί και διαφυλάσσεται. Παρόλο το ανείπωτο γεγονός της ολοκληρωτικής συντριβής του ελληνισμού της Ανατολής, που, ένεκα της συμφωνίας της ανταλλαγής, κατέληξε να γίνει πρόσφυγας στην ίδια την πατρίδα του, η συμβολή του υπήρξε καταλυτική στην πνευματική ζωή του τόπου μας. Προς επίρρωση των ανωτέρω, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, θα αναφερθώ σε τρία παραδείγματα: στον Πόντιο ζωγράφο Χρήστο Δημάρχου, στο μεγάλο Σμυρνιό μουσικό και δημιουργό της Ελληνικής Εθνικής Μουσικής Σχολής Μανώλη Καλομοίρη και στην Εστία Νέας Σμύρνης, το «φύλακα άγγελο» των χαμένων πατρίδων. Ειδικότερα, θα εξετασθούν εικόνες μοναδικές του Χρήστου Δημάρχου από την καθημερινή ζωή του λαού στον Πόντο, θα μελετηθεί η παρουσία του Μανώλη Καλομοίρη στα μουσικά δρώμενα της Ελλάδας και θα γίνει ιδιαίτερη μνεία στο έργο του *Πρωτομάστορας* και τα μηνύματα που αντλούνται απ' αυτό. Επίσης, θα μελετηθούν το έργο και οι σκοποί της Εστίας Νέας Σμύρνης μέσα από τη διαφύλαξη και προστασία των κινητών υλικών και άυλων πνευματικών δημιουργημάτων που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά του ελληνισμού της Ανατολής. Η έρευνα θα συμπληρωθεί και με αναφορές σε νεότερες, πιο σύγχρονες προσεγγίσεις των γεγονότων.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Γεώργιος Ναθαναήλ είναι Διδάκτωρ Λαογραφίας του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο ηλεκτρονικό εμπόριο στο Kingston University και βασικές σπουδές στην Κλωστοϋφαντουργία (ειδίκευση στο έτοιμο ένδυμα). Επιμορφώθηκε σε θέματα Θεωρίας και Πρακτικής της Εκπαίδευσης στα Πανεπιστήμια Yale και Stanford, Τέχνης και Πολιτιστικής Κληρονομιάς στα Πανεπιστήμια Bocconi, Nanjing και Πεκίνου. Ασχολήθηκε με σύγχρονες τεχνικές δημιουργίας και προώθησης του ενδύματος και των επιχειρήσεων ένδυσης. Είναι διπλωματούχος Βυζαντινής Μουσικής και έχει ερευνητικό έργο στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών. Συμμετείχε στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών. Διδάσκει κινεζική, ελληνική, αγγλική γλώσσα και θέματα πολιτισμού σε Έλληνες και αλλοδαπούς. Συμμετείχε σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια και είναι μέλος διαφόρων επιστημονικών φορέων.

Χρήστος Κ. Τσανασίδης

Διδάκτωρ

Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εκπαιδευτικός

Ο πυρρίχιος χορός στον διαγωνισμό τραγουδιού της Eurovision ως κοινός πολιτισμικός τόπος της Ελλάδας και της Τουρκίας

Η εισήγηση αφορά στην επιτέλεση του πυρρίχιου χορού στη μουσική σκηνή του διαγωνισμού τραγουδιού της Eurovision ως κοινού πολιτισμικού στοιχείου της Ελλάδας και της Τουρκίας «προς πώληση» στους κόλπους του *nation branding* και της «ήπιας πολιτικής» (Soft Politics). Ο Τούρκος σκηνοθέτης του διαγωνισμού της Eurovision 2004 στην Κωνσταντινούπολη, αξιοποίησε τον πυρρίχιο χορό κατά το Interval Act (διάλειμμα) για να αποδοθεί περισσότερη «τουρκικότητα» στη διοργάνωση. Βήματα ειλημμένα από τον συγκεκριμένο χορό χρησιμοποιήθηκαν όμως εσκεμμένα και από την σκηνοθεσία της ελληνικής συμμετοχής στη Eurovision της Στοκχόλμης το 2016, για να αποδοθεί στο υβριδικό *ethnoper* τραγούδι «ελληνικότητα» και «ποντιακότητα».

Επρόκειτο για μια υβριδική μουσική παράσταση με στίχο γραμμένο στην αγγλική γλώσσα και στην ποντιακή διάλεκτο κατά την οποία οι καλλιτέχνες έφεραν ενδυματολογική περιβολή παρεμφερή με τα χρώματα και το ύφος εκείνο της εθνοτοπικής ενδυμασίας των Ποντίων. Μάλιστα, επιστράτευσαν επί σκηνής και παραδοσιακά μουσικά όργανα (νταούλι, κεμεντζέ) και επιδόθηκαν στην επιτέλεση βημάτων ειλημμένων από τον πυρρίχιο χορό. Στο πλαίσιο της «ήπιας πολιτικής» (Soft Politics), η συγκεκριμένη εθνική αλληγορία δεν ήταν τυχαία. Το 2016 ήταν σε έξαρση το μεταναστευτικό-προσφυγικό ρεύμα εξ ανατολών προς την Ευρώπη, το οποίο η Ελλάδα υποχρεώθηκε να επωμιστεί ουσιαστικά μόνη της ως πρώτη χώρα υποδοχής. Το τραγούδι δεν προκρίθηκε για τον τελικό, γιατί αφενός, η χορογραφία και ο ποντιακός στίχος προοριζόταν περισσότερο για εσωτερική κατανάλωση (από τον ποντιακό ελληνισμό) και, αφετέρου θύμιζε στην Ευρωπαϊκή Ένωση την ελλιπή στήριξή της στην Ελλάδα.

Ωστόσο, αν συγκρίνουμε το καλλιτεχνικό δρώμενο του Interval Act της Eurovision 2004 με την επιτέλεση του πυρρίχιου επί σκηνής και την υβριδική «ποντιακή» ελληνική συμμετοχή με την αξιοποίηση μουσικοχορευτικών στοιχείων από τον πυρρίχιο χορό των Ελλήνων του Πό-

ντου προς απόδοση «ελληνικότητας» στη Eurovision 2016, προβάλλεται χαρακτηριστικά η κοινότητα των πολιτισμικών στοιχείων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, την οποία όχι μόνο δεν επισκίασαν κατά την ανταλλαγή του 1923, αλλά συνεχίζουν να μετέρχονται «προς πώληση» οι πληθυσμοί και των δύο γειτονικών χωρών.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Χρήστος Κ. Τσανασίδης σπούδασε στο Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές λαογραφικές σπουδές (master) στο Τμήμα Φιλολογίας (Τομέας Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Εκπόνησε διδακτορική διατριβή στη σύγχρονη λαογραφία στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με τίτλο: *Διαγωνισμός Eurovision και λαϊκός πολιτισμός (1989-2017)*. Από το 2000 μέχρι σήμερα έχει διδάξει ως Εκπαιδευτικός σε Δημοτικά Σχολεία της Ελλάδας (Βόλος, Ηράκλειο Κρήτης και Αθήνα) και σε Τμήματα Μητρικής Γλώσσας της Ελληνικής Κοινότητας του Βελγίου. Έχει εκδώσει τις μονογραφίες: *Κι όμως... οι τοίχοι μιλάνε!* (2014), *Η λαϊκή ζωγραφική στη Σιάτιστα: Από το ζωγραφικό διάκοσμο των αρχοντικών (18ος - 19ος αι.) στη σύγχρονη προσωπική λαϊκή ζωγραφική του Κωνσταντίνου Τσανασίδη* (2017), *Όταν η λαϊκή ζωγραφική αγκαλιάζει το δημοτικό τραγούδι* (2019) σε συνεργασία με τον Κωνσταντίνο Τσανασίδη και *Το μαθητικό τετράδιο Κωνσταντίνου Δ. Χριστίδου, Μαθητή της Ελληνικής Σχολής Σιάτιστας επί σχολαρχίας Δημ. Αργυριάδου (1852-1856)* (2021) σε συνεργασία με τους Καλλιόπη Μπόντα-Ντουμανάκη και Μάριο-Κυπαρίσση Μώρο. Επιπλέον δημοσίευσε μελέτες σε συλλογικούς τόμους.

Φορητές εικόνες και ιερά κειμήλια

1923: Πρόσφυγες από τη Σαμψούντα περιμένουν το πλοίο
για την αναχώρησή τους.

[https://www.facebook.com/photo?fbid=10220780955626914&set=gm.
3115167028549234](https://www.facebook.com/photo?fbid=10220780955626914&set=gm.3115167028549234)

Αικατερίνη Κάλτσου - Ιωάννης Μ. Περράκης

Υποψήφια Διδάκτωρ

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Διδάκτωρ Χριστιανικής και

Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Επιγραφικής

Τμήμα Θεολογίας Θεολογικής Σχολής

Ε.Κ.Π.Α.

Εικόνες από τον Μαΐστρο της Αίνου στην Αλεξανδρούπολη

Η Αίνος καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα και έως τις αρχές του 20ου αιώνα αποτέλεσε ένα κέντρο σημαντικής καλλιτεχνικής δραστηριότητας, λόγω των αγιογραφικών εργαστηρίων που δραστηριοποιούνταν στην πόλη ήδη από τα μέσα του 18ου αιώνα. Ωστόσο, από την πλούσια αυτή καλλιτεχνική παραγωγή, η συντριπτική πλειονότητα των φορητών έργων απωλέσθη κατά τα τραυματικά γεγονότα των δύο πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, που συντάραξαν την περιοχή της Θράκης.

Από τα διασωθέντα κειμήλια έχουν προσγραφθεί στην καλλιτεχνική δημιουργία της Αίνου πολυάριθμα έργα, τα οποία έχουν ζωγραφισθεί από ικανό αριθμό Αινιτών στην καταγωγή ζωγράφων, που εργάζονταν είτε στην ίδια την πόλη είτε σε γειτονικές περιοχές, τα οποία φυλάσσονται σε ναούς, μουσεία και ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία.

Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται αφενός η καταγραφή και παρουσίαση εικόνων που φυλάσσουν οικογένειες προσφύγων από τον Μαΐστρο (Yenice), οικισμό στην περιφέρεια της Αίνου, και αφετέρου ο συσχετισμός τους με τις καλλιτεχνικές τάσεις των αινίτικων εργαστηρίων. Μέσα από τη μελέτη τους προστίθενται πολύτιμες ψηφίδες που συνεισφέρουν στην καλύτερη κατανόηση της εκκλησιαστικής και της τοπικής ιστορίας, καθώς και των λαϊκών εθίμων της περιοχής.

ΣΥΝΤΟΜΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ:

Η Αικατερίνη Κάλτσου είναι υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με ερευνητικό πεδίο τη δημογραφία. Ως απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ρόδου εργάστηκε σε μειονοτικό σχολείο του Ν. Ροδόπης (Χλόη) και μετά την αποφοίτησή της από την Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης υπηρετεί από το 1997 στο δημόσιο, σε διάφορες θέσεις ευθύνης. Εργάζεται στην Κομοτηνή και κατοικεί στην Αλεξανδρούπολη.

Ο Ιωάννης Μ. Περράκης γεννήθηκε το 1964 στην Αθήνα. Το 1986 ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής Αθηνών, το 1999 τις μεταπτυχιακές του σπουδές στο παραπάνω Τμήμα Θεολογίας, ειδικευόμενος στη Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία και Επιγραφική και το 2015 υποστήριξε στο ίδιο Τμήμα τη διδακτορική διατριβή του. Κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2018-2019 και 2019-2020 δίδαξε ως ακαδημαϊκός υπότροφος στο Τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής Αθηνών. Κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2019-2020 και 2020-2021 εκπόνησε μεταδιδακτορική έρευνα στο ερευνητικό πρόγραμμα του Τμήματος Αρχιτεκτονικής της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών. Έχει συμμετάσχει σε δεκαεπτά διεθνή συνέδρια και ημερίδες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει δημοσιεύσει ένα βιβλίο στο πεδίο της μεταβυζαντινής ζωγραφικής, ενώ είκοσι επιστημονικές εργασίες του σχετικά με παιδαγωγικά και ιστοριοαρχαιολογικά θέματα έχουν δημοσιευθεί σε διάφορα περιοδικά και συλλογικούς τόμους.

Δημήτριος Κουντουράκης

Υποψήφιος Διδάκτωρ

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Υπεύθυνος

Εκκλησιαστικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης

Οι αφιερωματικές επιγραφές και οι αφιερωτές των προσφυγικών κειμηλίων του Εκκλησιαστικού Μουσείου Αλεξανδρουπόλεως

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται οι αφιερωματικές επιγραφές και οι επώνυμοι αφιερωτές των κειμηλίων του Εκκλησιαστικού Μουσείου Αλεξανδρουπόλεως. Τα κειμήλια προέρχονται από την άλλοτε ενιαία γεωγραφική περιοχή της Θράκης, η οποία εκτείνεται εκατέρωθεν του ποταμού Έβρου. Η καταγραφή και η τεκμηρίωσή τους πραγματοποιήθηκε κατά τα έτη 1998-1999 και έφερε στο φως πολύτιμα στοιχεία, όπως χρονολογίες, ονόματα γνωστών και αγνώστων στην έρευνα ζωγράφων, καθώς και αφιερωματικές επιγραφές ανώνυμων ή επώνυμων κητόρων, δωρητών και αφιερωτών (προυχόντων/ προκρίτων/ τζορμπατζήδων, κληρικών, μοναχών, προέδρων/ επιστατών, προσκυνητών/ χατζήδων) και συντεχνιών (ισναφίων/ ρουφετίων) με ιδιαίτερο κύρος και επιρροή στον κοινωνικό και οικονομικό βίο της περιοχής, τα οποία αναγράφηκαν εις μνημόσυνον αιώνιον σε φορητές εικόνες και λειτουργικά βιβλία ή χαράχθηκαν σε αργυρεπένδυτες σταχώσεις ευαγγελίων και μεταλλικά λειτουργικά σκεύη. Οι εν λόγω επιγραφές είναι σε ελληνική γλώσσα (με πολλά τουρκικά δάνεια) και στα караμανλίδικα (τουρκική γλώσσα με ελληνική γραφή).

Τα περισσότερα κειμήλια κοσμούσαν κάποτε τους πολυάριθμους ναούς της Αίνου. Κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών οι πρόσφυγες τα μετέφεραν ευλαβικά στην Αλεξανδρούπολη και είτε τα κράτησαν στα σπίτια τους ως οικογενειακά κειμήλια, είτε τα προσέφεραν οι ίδιοι ή οι απόγονοί τους, επωνύμως ή ανωνύμως, σε κάποιον από τους ναούς της Μητροπόλεως Αλεξανδρουπόλεως, από όπου τελικά κατέληξαν στη Συλλογή του Εκκλησιαστικού Μουσείου. Είναι αξιοσημείωτο ότι η βιβλιογραφική έρευνα ανέδειξε αρκετούς Αινίτες αφιερωτές, οι οποίοι είναι γνωστοί και από άλλες προσφορές τους στους περικαλλείς ναούς της Αίνου και της ευρύτερης περιοχής της.

Με αφορμή το περιεχόμενο των σωζόμενων πεζών και έμμετρων αφιερωματικών επιγραφών των κειμηλίων θα γίνει λόγος για τις αναφε-

ρόμενες συντεχνίες, τους επώνυμους παλαιούς και σύγχρονους αφιερωτές, την αποδιδόμενη τιμή τους σε συγκεκριμένα άγια πρόσωπα ή θρησκευτικές εορτές, τη σχέση τους με τους ναούς και τα αγιορειτικά και κυπριακά μετόχια της περιοχής, προκειμένου να καταδειχτούν οι παράλληλες διαδρομές ανθρώπων και έργων τέχνης στην περιοχή από τον 18ο αι. μέχρι τις μέρες μας.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Δημήτριος Αντ. Κουντουράκης είναι υποψήφιος διδάκτωρ του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ. με θέμα διδακτορικής διατριβής: *Παπίκιον Όρος και Άγιον Όρος. Καλλιτεχνικές σχέσεις και θεσμοί*. Σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Α.Π.Θ. και πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ. Επιπλέον, παρακολούθησε μαθήματα Παλαιογραφίας στη Μονή Βλατάδων. Είναι κάτοχος διπλώματος Βυζαντινής Μουσικής και πτυχίου Αντίστιξης. Εργάστηκε ως αρχαιολόγος στην 12^η και την 15^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Πραγματοποίησε ανασκαφές σε οθωμανικά έργα ύδρευσης, επιφανειακές έρευνες στον Ν. Έβρου, καταγραφή εικόνων, κειμηλίων και επιγραφών στα Εκκλησιαστικά Μουσεία, στους ναούς και στις μονές των Μητροπόλεων Αλεξανδρουπόλεως, Διδυμοτείχου και Ξάνθης και έρευνες στα Αρχεία της Μητροπόλεως Διδυμοτείχου και της Αγιορειτικής Μονής Σιμωνόπετρας. Εργάζεται ως φιλόλογος στο Γενικό Λύκειο Σουφλίου και ως καθηγητής στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Μητροπόλεως Διδυμοτείχου (Παράρτημα Σουφλίου). Από τον Σεπτέμβριο του 2022 μέχρι σήμερα είναι αποσπασμένος στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρουπόλεως, όπου ασχολείται με την καταγραφή, τεκμηρίωση και δημοσίευση των κειμηλίων της Συλλογής. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη μελέτη της ιστορίας, των μνημείων και των κειμηλίων της βυζαντινής και μεταβυζαντινής Θράκης, καθώς και στη μελέτη των κοινών καλλιτεχνικών και θεσμικών σχέσεων των μονών του Παπικίου Όρους με το Άγιον Όρος. Πρόσφατα εκδόθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Μαρωνείας και Κομοτηνής η μελέτη του με τίτλο *Παπίκιον Όρος και Ιβηρική Αριστοκρατία του Βυζαντίου. Η Μονή του Αγίου Γεωργίου, Η Μαρία η Αλανή και ο Γρηγόριος Πακουριανός*. Επιστημονικά άρθρα του είναι δημοσιευμένα σε πρακτικά, επιστημονικούς τόμους και περιοδικά.

Προφίλ σε ακαδημαϊκά social networking sites:

<https://independent.academia.edu/DIMITRIOSKOUNTOURAKIS>

<https://www.researchgate.net/profile/Dimitrios-Kountourakis>

Ιωάννης Τσιουρής

Διδάκτωρ Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης

Μέλος Ε.ΔΙ.Π.

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

***Φορητές εικόνες από τους Επιβάτες
και το Ξάστερο της Ανατολικής Θράκης.
Τάσεις της ορθόδοξης ζωγραφικής στα τέλη του 19ου και στις
αρχές του 20ου αιώνα στην περιοχή της Σηλυβρίας***

Στο ναό του Αγίου Στεφάνου και της Αγίας Παρασκευής της Επιβατινής στην Πτολεμαΐδα φυλάσσονται φορητές εικόνες και ιερά κειμήλια από τους Επιβάτες και το Ξάστερο της Ανατολικής Θράκης. Οι φορητές εικόνες χρονολογούνται στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα. Μεταξύ αυτών και ορισμένες του Κωνσταντινουπολίτη αγιογράφου Κωνσταντίνου Δημαρχόπουλου. Στην ανακοίνωση θα μελετηθούν οι συγκεκριμένες φορητές εικόνες, οι τάσεις της ζωγραφικής τη συγκεκριμένη περίοδο στην περιοχή και οι προτιμήσεις των χορηγών σε σχέση με τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ:

Ο Ιωάννης Τσιουρής έχει πτυχίο Ιστορίας-Αρχαιολογίας από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού και διδακτορικού διπλώματος Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης. Διατέλεσε Μεταδιδάκτωρ Ερευνητής με υποτροφία (Ευρωπαϊκή Ένωση – Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2005-2007) και υπότροφος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και του Masaryk University (Brno, Τσεχία). Είναι μέλος Ε.ΔΙ.Π. Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης και διδάσκει βυζαντινή τέχνη στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Διδάσκει ως μέλος ΣΕΠ του ΠΜΣ «Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων» στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο από το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008 μέχρι σήμερα. Έχει επιβλέψει και έχει συμμετάσχει στις επιτροπές αξιολόγησης μεγάλου αριθμού διπλωματικών εργασιών (master), οι οποίες ερευνητικά σχετίζονται με την πολιτιστική διαχείριση, την πολιτιστική πολιτική και την ανάπτυξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων στο πολιτισμικό γίνεσθαι. Έχει, επίσης, διδάξει «Ιστορία των Τεχνών στην Ευρώπη» στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και «Βυζαντινή Τέχνη» στο Τμήμα Ανακαίνισης και Αποκατάστασης Κτιρίων του Α.Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας. Είναι μέλος της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας και της Ελληνικής Επιτροπής Βυζαντινών Σπουδών. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Αρχαιολογία και Τέχνη, τις σχέσεις με τη Δύση, θέματα κοινωνίας και τέχνης, καθώς και ζητήματα πολιτιστικής διαχείρισης. Δημοσίευσε μονογραφίες και μελέτες σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

Εργογραφία:

<https://www.ha.uth.gr/index.php?page=faculty.display&a=iotsiouris>

1923: Παιδιά σε προσφυγικό συνοικισμό της Αθήνας. Φωτογράφος: Frank G. Carpenter. Library of Congress - Frank and Frances Carpenter Collection. cph 3g14903 <http://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3g14903>

Costume turc crétois.

Τουρκοκρητικοί. Early b&w PPC (E. A. Cavaliero).
https://tr.wikipedia.org/wiki/Girit_Türkleri

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

1922-1925: Πρόσφυγες από την Σαμψούντα στην Πάτρα.
Φωτογράφος: C. D. Morris. Library of Congress –
George Grantham Bain Collection.
National Geographic Magazine, Nov. 1925.
<https://www.loc.gov/pictures/item/2014715695/>

- Αγγελάκη Ρόζη-Τριανταφυλλιά**, Διδάσκουσα, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, aggelaki.rosy@gmail.com
- Adiloğlu Can**, Director and Screenwriter, Founder and Chairman of ARKASIRA, Turkey, canadiloglu@gmail.com
- Ακριτίδου Μαρία**, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Φιλολογίας Α.Π.Θ., Επιστημονική συνεργάτιδα Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Εκπαιδευτικός, maria.akritidou@gmail.com
- Αναγνωστοπούλου Χρυσούλα**, Διδάκτωρ, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κρήτης, xrys10@gmail.com
- Ανεστίδης Σταύρος Θ.**, Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, Υποδιευθύντης του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών και Μέλος του Διοικητικού του Συμβουλίου, anestidis.stavros@gmail.com
- Αντωνιάδου Ολυμπία Γ.**, Διδάκτωρ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, olympia.antoniadou@gmail.com
- Atay Özlem**, Υποψήφια Διδάκτωρ - Πανεπιστήμιο Πατρών, Βοηθός στο Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας -Πανεπιστήμιο Ankara, Τουρκία, Ozlem.Atay@ankara.edu.tr
- Baran Suat**, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Τουρκικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, Πανεπιστήμιο Βοğaziçi (Boğaziçi Üniversitesi), İstanbul, Τουρκία, baran.suat@outlook.com
- Βαρβούνης Μ. Γ.**, Κοσμήτωρ Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, Καθηγητής Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, mvarv@otenet.gr
- Γιλμάζ Κωνσταντίνα-Αϊσέ**, Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α., kost21@windowslive.com
- Δαμασκηνός Μάνος**, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Ε.Κ.Π.Α., manosdamaskinos@gmail.com
- Δαπουδάνη Αλεξάνδρα Μαρίνα**, Διδάσκουσα Τμήματος Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, Πανεπιστήμιο Ankara, Τουρκία, sandradapoudani@yahoo.gr
- Demirözü Damla**, Καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών, Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, Πανεπιστήμιο İstanbul, Τουρκία, damla.demirozu@istanbul.edu.tr
- Ευσταθιάδου Μυροφόρα**, Διδάσκουσα, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, myrofora.efstath@gmail.com

- Καϊράκη Αφροδίτη**, Διδάκτωρ, Τμήμα Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α., Εκπαιδευτικός, afroditi.kairaki@gmail.com
- Κάλτσου Αικατερίνη**, Υποψήφια Διδάκτωρ Δημογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, aikaterinikaltsou@gmail.com
- Καμινιώτης Βάιος Φ.**, Διδάσκων Λαογραφίας, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, vaios.kaminiotis@yahoo.gr
- Kelağa Ahmet İbrahim**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, Τομέας Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, Τμήμα Βαλκανικών Γλωσσών και Λογοτεχνιών, Πανεπιστήμιο Trakya, Τουρκία, ikelagaahmet@trakya.edu.tr
- Κοκορόγιαννη Εμμανουέλα – Γεωργία**, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ε.Κ.Π.Α., Εκπαιδευτικός, emmanouela08@windowslive.com
- Κοντόλαιμος Παναγιώτης**, Διδάσκων Οθωμανικού Πολιτισμού, Τμήμα Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, pkontolaimos@asfa.gr
- Κούγκουλος Θανάσης Β.**, Επίκουρος Καθηγητής Σημειωτικής, Λογοτεχνικής Ανάλυσης και Πολιτισμικής Ερμηνείας, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, a.kougkoulos@gmail.com
- Κουντουράκης Δημήτριος**, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Υπεύθυνος Εκκλησιαστικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης, dimkountou@gmail.com
- Κράββα Βασιλική**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ανθρωπολογίας της Κατανάλωσης, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, vkravva@he.duth.gr
- Λαιμού Νατάσα**, Επισκέπτρια Ερευνήτρια, Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του King's College, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, Διδάκτωρ University of London, anastasia.aglaja.lemos@gmail.com
- Macar Elcin**, Professor of Political History, Department of Political Science and International Relations, Yıldız Technical University, Istanbul, Turkey, elcinmacar@yahoo.com
- Μάργαρη Ζωή Ν.**, Κύρια Ερευνήτρια, Διδάκτωρ Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας-Εθνολογίας, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Ακαδημία Αθηνών, margari@academyofathens.gr
- Μαργαρίτη Μαρία**, Διδάκτωρ Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, margarithmary@yahoo.gr

- Μάρκου Αικατερίνη**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνικής και Ιστορικής Ανθρωπολογίας του βαλκανικού χώρου, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, amarkou@he.duth.gr
- Ναθαναήλ Γεώργιος**, Διδάκτωρ Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, george@nathanail.biz
- Παληκίδης Άγγελος**, Αναπληρωτής Καθηγητής Διδακτικής της Ιστορίας, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, apalikid@he.duth.gr
- Παπακυπαρίσσης Αναγνώστης Ευ.**, Διδάκτωρ Τμήματος Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α., Εκπαιδευτικός, apapakip@gmail.com
- Πασχαλάκη Θεοπίστη Ελένη**, Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, paschalakithel@gmail.com
- Πατσαβούρα-Χαρτζανιώτη Μαγδαληνή**, Διδάκτωρ Τμήματος Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α., maxartz19@gmail.com
- Περράκης Ιωάννης Μ.**, Διδάκτωρ Χριστιανικής και Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Επιγραφικής, Τμήμα Θεολογίας Θεολογικής Σχολής, Ε.Κ.Π.Α., iperrakis@theol.uoa.gr
- Πράσινος Ανδρέας**, Επιστημονικός Ερευνητής του Ε.Κ.Π.Α., Εκπαιδευτικός, andreaspr.27@gmail.com
- Sagaster Börte**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος, sagaster.borte@ucy.ac.cy
- Σαλακίδης Γιώργος**, Αναπληρωτής Καθηγητής Οθωμανικής και Τουρκικής Γλώσσας και Γραμματείας, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, gsalakid@bscc.duth.gr
- Σιακαλλή Μαρία**, Υποψήφια Διδάκτωρ, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος, mariasiak80@gmail.com
- Şişmanoğlu Şimşek Şehnaz**, Assistant Professor, Kadir Has University, Istanbul, Turkey, sehnazsismanoglu@gmail.com
- Σωτηροπούλου Σταυρούλα**, Μ.Α. Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου İstanbul, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α., sotiropouloulina@gmail.com
- Τσανασίδης Χρήστος Κ.**, Διδάκτωρ, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Εκπαιδευτικός, christostsan@yahoo.gr

Τσιουρής Ιωάννης, Διδάκτωρ Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης, Μέλος Ε.ΔΙ.Π. Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, iotsiouris@ha.uth.gr

Unuk Lara, PhD Candidate of Modern Greek Literature, University of Ljubljana, Slovenia, laraunuk@gmail.com

Χατίπ Γαμζιέ, Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, gamze.ch@icloud.com

Yikik Ahmet, Lecturer, Faculty of Humanities, Department of Turkish and Middle Eastern Studies, University of Cyprus, Cyprus, yikik.ahmet@ucy.ac.cy

Yıldırım Mehmet Akif, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, Πανεπιστήμιο İstanbul, Τουρκία, mehakifyildirim@gmail.com

**ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ (DEDEAĞAÇ)**

**Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου İstanbul
Φωτογραφικό άλμπουμ του σουλτάνου Abdülhamid II**

1899: Ο κήπος πίσω από το Δικαστήριο.

1899: Το Διοικητήριο και ο κυβερνητικός κήπος στην οθωμανική Αλεξανδρούπολη (Dedeagaz).

Ο σιδηροδρομικός σταθμός.

1899: Το αυστριακό προξενείο στην οθωμανική Αλεξανδρούπολη (Dedeagaz).

1899: Το οθωμανικό Νοσοκομείο για τους άπορους
(Gureba Hastahanesi). Σήμερα στεγάζεται το
Μουσικό Σχολείο της Αλεξανδρούπολης.

Το κτήριο του Νομαρχείου Αλεξανδρούπολης τον Οκτώβριο του 1920.
Συγκέντρωση οπαδών του κόμματος των Φιλελευθέρων
μπροστά από τη Νομαρχία πριν τις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου 1920.
Αρχείο Θ. Ορδουμποζάνη.

<https://www.alexpolisonline.com/2014/08/to-neo-nomarxeio.html>

Η έκδοση
***Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών
στην τέχνη (1923-2023)***

**Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο
Περιλήψεις Ανακοινώσεων**

σχεδιάστηκε από

το Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας
του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας
της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών
του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
στην Κομοτηνή, το καλοκαίρι του 2023.

Η γραφιστική σχεδίαση του εξωφύλλου
πραγματοποιήθηκε από την εταιρεία

TWO K Project ΕΠΕ,

όπισθεν Οικισμού Ηφραίστου,

έναντι Πανεπιστημιούπολης, 69150 Κομοτηνή

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Σχολή Κλασικών & Ανθρωπιστικών Σπουδών
Δήμος Αλεξανδρούπολης

ISBN E-BOOK 978-618-86778-0-7

Συνδιοργάνωση-Στήριξη

Europe Direct
Διατ. Μοσχάτου & Θράκης
Διαμερίσιμο Πανεπιστήμιο Θράκης